

УИФУН

АСАРЛАР

ОЛТИ ТОМЛИК

**ОЛТИН
КЎЛ¹**

ТУРТ ПАРДАЛИ
МУЗИКАЛИ КОМЕДИЯ

(Қайтадан ишланган сўнги варианты)

¹ Бу асарнинг музикасини композитор Манас Левиев ёзган.

ҚАТНАШУВЧИЛАР

Тешабой — колхоз раиси.

Ҳамдам — колхоз партия ташкилотининг секретари.

Тоштемир — бригадир.

Турсунали — аввал звеновой, сўнг оддий колхозчи, раиснинг ўғли.

Шоҳиста — Турсуналининг севгилиси.

Каромат — комсорг, биринчи звено аъзоларидан, раиснинг қизи.

Ғанижон

Жамол } — биринчи звено аъзолари:

Қобил

Қамбар — иккинчи звенода звено бошлиғи.

Сарви — иккинчи звено аъзоларидан.

Ошпаз.

Воқеа Фарғона колхозларидан бирода бўлиб ўтади.

БИРИНЧИ ПАРДА

Фаргона водийсининг хушманзара жойларидан бири. «Олтин кўл» колхозининг истироҳат боғи жойлашган ер. Уртада, атрофи мажнун-толлар, мевали дарахтлар билан ўралган ҳовуз. Ҳар томонга чўзилиб кетган, қум сепилган шинам йўллар. Ҳовуз бўйларида, йўл ёқаларида скамейкалар. Узоқда ҳашаматли клуб биноси кўринади. Орқада, этаги қорли тоғларга туташгундек, поёнсиз пахта далалари. Эрта баҳор. Ерлар кўкара, дарахтлар уйғона бошлаган. Урик, шафтолилар ғарқ гуллаган. Ойдин кеча. Боғ ой нурига ва ҳисобсиз электр чироқларининг олтин шуълаларига кўмилиб ётибди.

Клубда 8 Март байрамига бағишланган кеча ўтказилмоқда. Парда очилганда, ясанган колхозчилар тўда-тўда бўлиб, у ёқдан-бу ёққа ўтиб турадилар. Қизлар, йигитларнинг чаккаларида, қўлларида гул.

Х о р я н г р а й д и.

Х о р

Зафарнинг ол байроғи бизнинг қўлда,
Гул унар меҳнат билан саҳро, чўлда.
Фаровон ҳаётимиз, кўнглимиз чоғ,
Шод ўтар кунларимиз «Олтин кўл»да.

Хилма-хил нозу неъмат боғимизда,
Беҳисоб молу дунё тоғимизда.
Яллалар кўкка учар пахтазордан,
Қувониб завққа тўлган чоғимизда.

«Олтин кўл» оқ олтиннинг кони эрур,
Оқ олтин Ўзбекистон шони эрур.

Яшнаган гўзал Ватан, озод ўлка,
Эркесвар халқимизнинг жони эрур.

Хор аста-секин рақс куйи билан алмашади. Қизлар, йигитлар ўйинга тушиб кетадилар. Кексалар давра олиб қарсак чалади. «Баракалла!», «Яшанглар», «Кам бўлманглар», деган овозлар эшитилиб туради. Музыка аста тинади.

Т о ш т е м и р. Ҳа, баракалла, камол топинглар! Қани, энди ҳамма клубга!

О в о з л а р. Ҳали вақт бор! Боғни сайр этамиз.

К о л х о з ч и л а р ш о в қ и н, кулги билан ҳар томонга тарқаладилар.

Т о ш т е м и р. Кечикманглар! (Кетади.)

У з о қ д а н кулги, ашула овозлари эшитилиб туради. Бир оздан сўнг, ёнма-ён қадам ташлаб. Қ о б и л билан Ж а м о л киради.

Ж а м о л (куюниб гапни давом эттиради). Мени адо қиладиган бўлди бу бола... Ишга бўйни ёр бермайди. Саёқ... Уйинқароқ...

Қ о б и л. Ичади...

Ж а м о л. Ичади! Мана, бугун Саккизинчи март. Улуг айём, байрам... ҳамма ўйин-кулги билан овора, у эса яна ичиб олибди! Уҳ... Қонимга ташна қилиб юборди.

Қ о б и л. Қўй, ҳадеб ташвиш қилаверма! (Скамейкани кўрсатиб.) Ўтир, пича дам олайлик, боғни роса айландик!

Ўтиришади.

Ж а м о л. Нима қилишимни билмайман... бошим қотди.

Қ о б и л. Тезроқ бошини иккита қилиб қўйиш керак... Уйландими, қуйилиб қолади.

Ж а м о л. Бу ёғи ҳам чатоқ-да! Бу Кароматдан бўлагини хоҳламайди. Каромат эса уни яқинига йўлатмайди...

Қ о б и л. Кароматхоннинг ҳам Ғанижонга кўнгли бор, деб эшитувдим-ку?

Ж а м о л. Бор-йўғини аниқ билиб бўлмайди. Гоҳ қарасанг туппа-тузук ийиб қолади... Гоҳ қарасанг яна айниб қолади. У айнигандан кейин Ғанижон аламга чидамай ўлардек ичади. Бу ичгандан кейин у тўнини тамом тескари кийиб олади... Нима эканини билиб бўлмайди.

Қ о б и л. Ҳе, болалар, болалар, муҳаббатнинг маъноси-га тушунишмайди-да!.. Йўқ, ундоқ десам баъзилари туппа-

тузук. Чунончи, зеҳн солиб юраман-да! Чекка-чеккага бориб шивир-шивир қилиб, пиқир-пиқир кулишади... Ширин-ширин гаплардан гаплашади шекиллик-да...

Ж а м о л (ҳазиллашади). Ҳавасингиз келадигандир?

Қ о б и л. Оҳ, келганда қандоқ!

Ж а м о л. Афсуски, ёшингиз ўтиб қолган...

Қ о б и л. Муҳаббат барчага баравар... Чунончи, ёшни ҳам, қарини ҳам баравар шайдо қилади.

Ж а м о л (кулади). Шунақа деб ўзингизни ўзингиз овутасиз-да.

Қ о б и л. Йўқ, гапимнинг тагида гап бор. Шу бир фикр, чунончи, жуда кўпдан бери бошимда айланиб юради... Айтсам майлими?

Ж а м о л. Аввал айтиб қаранг-чи, эшитса бўладиган гапми, ё йўқми...

Қ о б и л. Ўзингдан ўтар гап йўқ, чунончи... хўш... мен бўйдоқ, сен есир...

Ж а м о л (ўрнидан сапчиб туради). Ҳай, ҳай, у ёғини айтмай қўя қолинг.

Қ о б и л. Ҳа, мунча сапчидинг, аввал гапни охиригача эшит...

Ж а м о л. Йўқ, қўйинг, гапингиз эшитадиган гап эмас...

Қ о б и л. Ҳа, нима, дунёдан тоқ ўтиб кетаверамизми?

Ж а м о л. Уйлангингиз келса уйланаверинг, мени аралаштириб нима қиласиз?!

Қ о б и л. Сендан бўлагига хушим йўқ-да... Кўзимнинг тагига олиб юрганим сен...

Ж а м о л. Вой, кўзингиз бор бўлсин... Мен сизни жуда содда, меҳнатдан бўлак ҳеч нарсани ўйламайдиган одам деб юрсам, бўлак нағмангиз ҳам борга ўхшаб қолди-ю!

Қ о б и л. Ўйлаб кўр, Жамол, ҳали ёшсан...

Ж а м о л. Бўлди, бўлди, шу гап шу ерда қолсин! Бу гапларни битта-яримта эшита кўрмасин-а, нах бошимиз маломатдан чиқмай қолади-я! (Елпиниб.) Во-е, оловим чиқиб кетди-я... (Кета бошлайди.)

Қ о б и л (ўрнидан туради). Шошма, гап бор.

Ж а м о л. Йўқ, йўқ, гап тамом!

Ҳ а м д а м киради, буларни кўриб, тўхтайтиди.

Ҳ а м д а м. Ия, ошиқ-маъшуқларга ўхшаб, хилватда нима қилиб юрибсизлар?

Ж а м о л (чўчиб). Вой шўрим!

Қобил. Йўғ-е, йўғ-е! Келинг, Ҳамдамжон. Ҳа, шундай, чунончи, боғни сайр қилиб юриб эдим... Жамол йўлиқиб қолди. Звенонинг ишларидан гаплаша кетдик.

Жамол (кулади). Вой товба, тилнинг суяги йўқ деганлари рост.

Ҳамдам (скамейкага ўтиради). Сизларни мажлисга соламан.

Жамол (қўрқади). Айтмадимми! Айб, манави кл-шида!

Қобил (қўрқади). Ортиқча ҳеч нарса деганим йўғу...

Ҳамдам. Сизларки, шундай қилиб юрганларингдан кейин, ёшлардан хафа бўлмасак ҳам бўлади.

Жамол (Қобилга). Ана! Энди нима бўлди, Мажнун!..

Қобил (хижолатда, рўмолчаси билан терини артади). Энди, баъзан-баъзан, ҳаммадан ҳам ўтар экан-да. Чунончи, вос-вос... Бир сафар гуноҳимиздан ўтинг... Мажлисга солманг.

Ҳамдам. Айниқса сиздан хафа бўлдим, Қобил ака...

Қобил. Вос-вос дедим-ку...

Ҳамдам. Эски тажрибакорсиз, ишнинг пасти баландини биласиз... Наҳотки, ўзингиз кўз-қулоқ бўлиб турмадингиз?

Қобил (безовта). Гап ўзи нима тўғрисида, ўртоқ партком?

Ҳамдам. Боя раис билан далани айланиб чиқдик. Ҳамма звенонинг ерида бўлдик. Ишингизнинг мазаси йўқ-ку, Қобил ака?

Қобил (ўзига келиб, хурсанд). Э, хайрият.

Ҳамдам. Ия, нимага хурсанд бўласиз? Хафа бўладиган гап-ку?

Қобил (беихтиёр кулади). Мен бошқа гапдан ҳадиксираб туриб эдим...

Ҳамдам. Ҳадиксирайдиган бошқа гап ҳам борми?

Қобил (шошади). Йўқ, йўқ... Ҳалиги, чунончи... Жамол, ўтирсанг-чи!

Жамол (хурсанд). Ҳа, гўрга-я...

Қобил. Дардимизни парткомга айтиб олайлик!

Утирадилар.

Рост айтасиз, Ҳамдамжон, бу йил звеномизнинг иши сушт.

Ҳамдам. Утган йилги ютуқ хийла бошларингизни айлантириб қўйганга ўхшайди...

Қобил. Гап бизда эмас, зеновойда... Тез бўла қолсин, тезроқ рапорт бера қолайлик деб, торт-торт қилади-ю, ишнинг сифати билан иши йўқ...

Ҳамдам. Ешингиз улуг, насиҳат қилсангиз бўлмайдими?

Қобил. Насиҳатимизга қулоқ солармиди? Бола хийла шициниб қолган.

Жамол. Пасти баландига қарамай роса мақтадиларинг, осмонга чиқариб қўйдиларинг. Энди тушолмай гаранг!

Ҳамдам. Ҳа, мақтовини бир оз ошириб юбордик шекилли...

Яқинлашиб келаётган Турсуналининг хиргойиси эшитилади.

Турсун

Боғимга келгил аста,
Гул берай даста-даста.
Жонгинам, беҳабарсан
Ишқингда бўлдим хаста...

(Киради.)

Ҳамдам. Ҳа, дўст!

Турсун (ширакайф). Э, салом алайкум... Жамоат жам-ку? (Кулади.) Яна мажлис-пажлис қилиб ўтирганларинг йўқми? Еки Қобил акам билан Жамол опам устимдан арз қилишяптими?

Ҳамдам. Арз қилса қилмаса, бари бир ишларинг яхши эмас. Ўзим кўриб келдим.

Турсун. Шу, подадан олдин чанг чиқарилмаса-да!

Ҳамдам. Бу нима деганинг, иним?

Турсун. Ҳозирча жilовимни қўйиб берсаларинг! Ҳисоб-китобни кузга бориб қилсак!

Қобил. Кузнинг ҳисобини баҳордан бошлаш керак, зеновой!

Турсун. Кўп ташвиш торта берманг, оқсоқол, ни-майки жавоб бўлса ўзим бераман!

Қобил. Эвенонинг ишига ёлғиз сен эмас, ҳаммамиз ҳам жавобгармиз!

Турсун. Жон акалар, ҳеч бўлмаса шу бугун тинч қўйинглар! Ахир байрам куни жиндак айш қилайлик! Ҳамдам ака, узр, жиндак ишим бор! Бировни қидириб юрибман...

(Яна хиргойи қилиб, нари кетади.)

Ғоз учирдим қўлингдан,
Кўз олмайман йўлингдан.
Бир пиёла чой ичсам,
Жоним, гулдай қўлингдан...
Дод-ей, қўлингдан.

Қобил. Ана гап шу! Сиз эса биздан гина қиласиз.
Звеномизга кўз тегди. Бу бундоқ, Ғанижон ундоқ...

Жамол (ўрнидан туради). Уҳҳ... юрагим сиқилиб
кетди... Мен клуб томонга борай...

Қобил. Шошма, бирга борамиз.

Жамол (чўчийди). Йўқ, йўқ, сиз баҳузур ўтира бе-
ринг, Ҳамдамжон ёлғиз қолмасин. (Кетади.)

Қобил. Ишонинг, ишонманг баъзан, чапақай жаҳлим
чиқиб, шартта бошқа звенога ўтиб кетсаммикан, деб қўя-
ман! Рост-да! Жонга тегди!

Ҳамдам (кулади). Чапақай жаҳлга йўл қўйманг!
Ишнинг оғирига сиз билан биз тушмасак ким тушади?

Атрофини бир гала қиз ўрагани ҳолда, раис киради.

У хурсанд. Ҳамдамни кўриб, тўхтади.

Тешабой. Қани, қизлар, бора туринглар, мен ҳозир
бораман.

Қизлар (чувиллашиб, раиснинг қўлидан тортишади).
Йўқ, биз билан юрасиз! Юрасиз!

Тешабой. Ҳозир, дедим-ку, ҳозир!

Қизлар (кулишади). Бўлмаса битта ашула айтиб бе-
расиз, кейин кетамиз!

Тешабой. Ашула? Мен ашлуачи эмасман-ку, қиз-
ларим!

Қизлар. Бўлмаса ўйнаб берасиз!

Ҳамдам (кулади). Ҳа, бўш келманглар!

Қизлар (чувиллашади). Ўйнаб берасиз! Ўйнанг!
Айтинг!

Тешабой (кулади). Раисликдан бошқасини билмай-
ман-ку!

Кулги.

Қизлар (уфори ашула бошлайди).

Раис ака, ўйнайсиз!
Ўинамасангиз қўймаймиз!
Сўзга қулоқ солмасдан,
Нега бизни қийнайсиз?
Ўйнайсиз! Ўйнайсиз!
Ўинамасангиз қўймаймиз!

Қизлар ўйин-кулги билан узоқлашадилар.

Тешабой. Олов! Олов! Зап қизларим бор-да. Умрингдан барака топкурлар! Хўш, Ҳамдамжон, оқсоқолга айтдингизми?

Ҳамдам. Ҳа.

Тешабой. Бу ёғи неча пулдан тушди, оқсоқол! Сизларга ишониб ваъдани катта бериб юборган эдик-ку!

Қобил. Ўзингиздан ўтар гап йўқ, раис, бир-икки одам билан иш битмайди. Юк баравар кўтарилмаса бўлмайди.

Тешабой. Кимга шама қилаётибсиз?

Ҳамдам. Қобил акам Турсунжондан хафа.

Тешабой. Мен сиздан хафаман! Эвенонинг оқсоқоли сиз! Кузда жавобни сиздан оламиз! Ҳадеб Турсундан нолий бериш яхши эмас, у ҳали ёш! Нуқсонни бўлса тузатинг, йўлга солинг.

Қобил. Ўзларинг йўлга солмасаларинг, биз удда қилолмадик.

Тешабой. Ҳали сиздан эшитган жавобимиз шу бўлдими, оқсоқол?

Қобил. Энди, раис, хафа бўлмайсиз, бола деганни бунчалик эрка қилиб қўйиш ярамайди-да!

Тешабой (кулади). Ҳа, яккаю ягона ўғил, пича эркалик қилса қилибди-да. Ҳадемай қуйилиб қолади! Нима дедингиз, Ҳамдамжон?

Ҳамдам. Кейин бош бермай кетмаса деб қўрқаман.

Тешабой. Қўрқманг, ҳали билагимизда куч кўп, қайтариб оламиз!

Ҳамдам. Чуқурроқ ўйлаш керак, кейин доғда қолиб юрмайлик.

Тешабой (кулади). Хўп, ўйлаймиз...

Тоштемир киради.

Тоштемир. Ия, клубга бормайсизларми! Мажлисни қачон бошлаймиз?

Тешабой. Юринглар, одамлар ҳам тўпланиб қол-
гандир.

Кетишади. Саҳна бир оз бўш. Сўнг Шоҳиста билан Сарви
киради.

Шоҳиста. Шу ерда пича дам олайлик, ўртоқжон,
боғни роса айландик-ку!

Сарви. Дам олмоқчимисиз ё жазманингизни кутмоқ-
чимисиз?

Шоҳиста (кулади). Ҳам ундоқ, ҳам бундоқ!

Иккаласи кулишиб, бир-бирлари билан қучоқлашадилар.

Шоҳиста қўшиқ бошлайди.

Кўргим келиб хўп соғиндим,
Интизорман йўлларингга.
Кел, ўргулай, чиқиб пешвоз,
Гул тутқизай қўлларингга!
Кел, бу боққа!

Сарви

Кел, биз ёққа!

Сарви, Шоҳиста

Гўзал ёрим,
Вафодорим.

Шоҳиста

Сенсан шоним.

Шоҳиста, Сарви

Сени севдим
Йўқ армоним.

Сарви

Кўнглим гул-гул очилади
Сени кўрсам навбахорим.

Давронимиз шонли даврон,
Шод ўйна, кул, бахтиёрим

Ш о ҳ и с т а

Кел, бу боққа!

С а р в и

Кел, биз ёққа!

Ш о ҳ и с т а, С а р в и

Гўзал ёрим,
Вафодорим.

Ш о ҳ и с т а

Сенсан жоним.

С а р в и

Сенсан шоним.

Ш о ҳ и с т а, С а р в и

Сени севдим,
Иўқ армоним.

С а р в и

(Шоҳистани қучоқлайди)

Жазманингиз келармикан,
Ургулай, Шоҳистахон?

Ш о ҳ и с т а

(куйлайди)

Шубҳа қилманг, ўртоқжон,
Келади ёрим, келади.
Айлаб дилимни шодон,
Келади ёрим, келади.

Ишқин этиб намоён,
Келади ёрим, келади.
Қилиб юзимни хандон,
Келади ёрим, келади.

С а р в и

(ҳазиллашади)

Ким билади сўнги чоғда
Кўтарилиб димоғи,
Писанд қилмас бўлиб қолган
Унча-мунча кишини.

Ш о ҳ и с т а

Унчаликмас, кўп оширманг.

С а р в и

(ҳазилни давом этказади)

Ҳа, у киши донғи кетган,
Колхоздаги энг илғор
Звенонинг бошлиқлари!
Мақтовлардан, чамамда,
Боши пича айланиброқ
Қолди... Бай-бай юрганда
Савлатидан от ҳурқади,
Товус бўлар шарманда...

Сарви Турсуннинг юришини қилиб кўрсатади. Шоҳиста қотиб кулади. Шу топда Турсун кириб қолади, ҳайрон бўлиб Сарвини томоша қилади. Сарви Турсунни кўриб қочиб кетади.

Ш о ҳ и с т а (кулишда давом этади). Шошманг! Кароматни топинг! Вой, Сарвиси тушмагур-ей, ичагимни узди-я. (Узини кулгидан зўрага тияди.)

Турсун елкасини қисади.

Т у р с у н

Товба, қизиқ! Қачон кўрсанг
Кулишгани кулишган!
Ҳиринг-ҳиринг, қиқир-қиқир...
Худди биров қитиқлаб
Турган каби атайлаб.

Ш о ҳ и с т а

(кулади)

Хурсандмиз-да, куламиз!

Т у р с у н

Кутдингизми?

Ш о ҳ и с т а

Ҳа.

Т у р с у н

Ургулсин!

Ш о ҳ и с т а

Ҳазиллашманг.

Т у р с у н

(қучоқламоқчи бўлади)

Айлансин!

Ш о ҳ и с т а

(унамайди)

Яхши эмас, биров кўрса,
айб бўлади.

Т у р с у н

Тўйгача
қўлимни ҳам ушлатмайман,
дейсиз, чоғи?

Ш о ҳ и с т а

Албатта.

Т у р с у н

Бу ситам-ку! Бу жафо-ку!

Ш о ҳ и с т а

(нов қилиб, ҳазиллашади)

Чидаганга чиқарган.

Т у р с у н

(ҳазиллашади)

Балки бўлак бўз болага...

Ш о ҳ и с т а

Бундай гапни гапирманг.

(Куйлайди.)

Олтин кўлнинг созиман,
Кўлдан учган розиман.
Бевафолик қилгунча,
Ўлганимга розиман.

Т у р с у н

Қуралайдир кўзингиз,
Ширин-шакар сўзингиз.
Юз ноз ила кўнглимга,
Шубҳа солган ўзингиз.

Шоҳиста

Қалдирғоч қора бўлур,
Қаноти ола бўлур.
Ешликда берган кўнгул,
Айрилмас бало бўлур.

Турсун

Боғим бору боғим бор,
Боғимда анорим бор.
Армони йўқ йигитман,
Лафзи ҳалол ёрим бор.

Шоҳиста

Душман дили қон бўлсин,
Чўллар гулистон бўлсин.
Ерга хиёнат қилсам,
Еш умрим хазон бўлсин.

Турсун

Хўш, қанақа топшириқ бор,
Мен кечаси районга
Кетмоқчиман...

Шоҳиста

Ишни ташлаб?

Турсун

Иш қочмайди..

Шоҳиста

Яхшимас.

Турсун

Ташвиш қилманг бу сафар ҳам,
Қойил қилиб ташлаймиз.

Ш о ҳ и с т а

Кеча ишга кеч чиқдингиз,
Бугун район кетсангиз,
Қандай қилиб «бу сафар ҳам
Қойил қилиб» ташлайсиз?!

Т у р с у н

Назаримда, ўтган йили,
Бу гиналар йўқ эди...

Ш о ҳ и с т а

Аmmo бу йил дилимизга
Ташвиш солиб
қўйдингиз.

Т у р с у н

Ташвиш қилманг, планимиз
юз бўлади
бу йил ҳам.

Ш о ҳ и с т а

(ялинади)

Борманг...

Т у р с у н

Энди, иложи йўқ,
Ғанижонга сўз бердим.

Ш о ҳ и с т а

Яна Ғани!.. Ғани сизни
Ёмон йўлга бошлайди.

Т у р с у н

Нега энди ёмон йўлга
Бошлар экан Ғанижон?

Ғанижондек мард йигит кам,
Кўнгли тоза, хушчақчақ!

Ш о ҳ и с т а

Уйинқароқ, ишбузуқи,
Танбал, шуми мардлиги?

Т у р с у н

(кулади)

Ана холос! Ундоқ эмас!
Бечорани койиманг!

Ш о ҳ и с т а

Кўп ёқламанг дўстингизни,
Ишга касал, ошга соғ!

Т у р с у н

(кулади)

Оббо, сиз-ей! Оббо, сиз-ей!

Ш о ҳ и с т а

Узоқлашинг Ғанидан!
Бир кун эмас, бир кун сизни,
Қизартириб қўяди.

Т у р с у н

Зарари йўқ, қизартирса
Мени қизартиради.

Ш о ҳ и с т а

Агар сизни қизартирса,
Биз ҳам қизармаймизми?
Ялинаман... доғ туширманг
Звенонинг шаънига!

Т у р с у н

Аммо лекин, Шоҳистахон,
Ваҳма бўлиб қолибсиз.

Ш о ҳ и с т а

Ваҳма эмас... Мана Қамбар...

Т у р с у н

(жаҳл билан Шоҳистанинг сўзини бўлади)

Яна Қамбар! Э, товба!
Нима учун Қамбар дейсиз
Икки гапнинг бирида?

Ш о ҳ и с т а

Чунки Қамбар бу йил ишга
Жуда қаттиқ киришди.
Эвеноси эртаю кеч,
Тер тўкади далада.

Т у р с у н

(киноя билан)
Шу холосми?

Ш о ҳ и с т а

Яна шубҳа...
Яна пичинг... яна рашк.

Т у р с у н

Қандай қилай номи сира
Тилингиздан тушмаса!

Ш о ҳ и с т а

Ужар бўлманг, гапга тўғри
Тушунишни ўрганинг.

Қ а м б а р киради.

Қ а м б а р

Салом, дўстлар.

Ш о ҳ и с т а

Салом.

Т у р с у н

(ёқтирмай)

Салом...

Қ а м б а р

(Шоҳистага)

Байрамингиз муборак!

Ш о ҳ и с т а

Раҳмат....

Т у р с у н

(бетоқат, пичинг билан)

Бошқа гапинг йўқми?

Қ а м б а р

Бор!

Т у р с у н

Марҳамат!

Қ а м б а р

Гап шуки.

Бу йил яна иккаламиз
Мусобақа боғласак!

Т у р с у н

(мағрур кулади)

Бу ҳавасни унут!

Қ а м б а р

Нега?

Т у р с у н

Қолоқларга тобим йўқ!

Қ а м б а р

Ундай дема...

Т у р с у н

Бултур вит, деб,

Чиқиб кетдинг ўртадан...

Менга ҳали ёнбоши ер

Искамаган йигитлар,

Мардлар керак!

Ш о ҳ и с т а

(ҳайрон)

Бу қандай гап?

Т у р с у н

Сиз жим тулинг!

Ш о ҳ и с т а

Нимага?

Қ а м б а р

Қайта беллаш, қайта синаш.

Бултур армонда қолдим.

Т у р с у н

Бир мақол бор, йиқилганлар
Тўймас эмиш курашга!

(Кулади.)

Ш о ҳ и с т а

Мусобақа қимор эмас,
Ишимизнинг усули.
Чақирдими, қабул қилинг!

Т у р с у н

(ғазаблана бошлайди)

Сиз жим туринг, дедим-ку!

Ш о ҳ и с т а

Хўш, нимага?

Т у р с у н

Звеновой —
Мен бўламан, жонидан!..

Қ а м б а р

Бу гапларинг чакки, дўстим..

Т у р с у н

Бошқа гапинг йўқмиди?

Қ а м б а р

Йўқ!

Т у р с у н

Бўлмаса йўлдан қолма!

С а р в и киради. У хафа. Афтидан, нарироқда туриб можаронинг
эшитган.

С а р в и

Кечирасиз, Шоҳистахон,
Сизни кутиб турибман.

Ш о ҳ и с т а

Жуда яхши қилибсиз.

С а р в и

Нега ҳадеб иккалангиз
Чўқилаша берасиз?

Қ а м б а р

(кулиб, киноя қилади)

Жуда қалин дўстмиз-да!

Т у р с у н

Киноянгни холангга қил!

Ш о ҳ и с т а

Бу қандай гап, Турсунжон?

С а р в и

(безовталанади)

Кетамизми, Шоҳистахон?
Қамбар ака биз билан
Борасизми? Юра қолинг!

Қ а м б а р

Ҳа, бораман. Узим ҳам
Сизни истаб юрган эдим.

(Турсунга)

Хайр, дўстим!

Т у р с у н

(йўл кўрсатади)

Катта йўл!

Қ а м б а р

(Турсунга теккизиб гапиради)

Кечирасиз, Шоҳистахон.
Беадабчилик учун!

Қ а м б а р билан С а р в и чиқиб кетади. Шоҳиста хафа.

Ш о ҳ и с т а

Бу қанақа муомала!

Т у р с у н

Сизга тегиб кетдимиз?

Ш о ҳ и с т а

Кўп ҳовлиқманг, унинг кўнгли
Сарвихонда.

Т у р с у н

(киноя қилади)

Шундайми?

Ш о ҳ и с т а

(хуноб бўлади)

Ахир, нега ишонмайсиз?

Т у р с у н. Яна тагин бола баҳонаю дийдор ганимат бў-
либ юрмасин?

Ш о ҳ и с т а. Бу нима деганингиз?

Т у р с у н. Яъни кўзи дугонамиздаю кўнгли сизда бў-
либ юрмасин?

Шоҳиста
(бўғилади)

Уят!

Турсун
Уят?

Шоҳиста
(йиғлайди)

Одам деган
Андишалик бўлади...

(Хафа ҳолда кетмоқчи бўлади.)

Турсун

(Шоҳистанинг йўлини тўсиб, гапни ҳазилга
айлантиради)

Аравакаш товба қилди!
Қутулдимми, ўргулсин?

Шоҳиста жавоб бермайди. Ташқаридан Ғанининг хиргойиси эшитилади. Ҳар иккаласи ҳам ашулага қулоқ солади.

Ғани

(ташқаридан)

Ҳо, ўзим ҳар жойдаман,
кўнглим сендадир...

Ғани киради. Турсунали билан Шоҳистани кўриб, ашуласини
тўхтатади.

Ялписига салом бердик!
Байрамингиз муборак!

Шоҳиста алик олмайди.

Турсун

Шоҳистахон хафалар.

Ғ а н и

Менданми?

Т у р с у н

Йўқ, мендан хафа.

Ғ а н и

Ҳа, хайрият...

Т у р с у н

Тушманг Районга
дейди...

Ғ а н и

Ия, ана!

Т у р с у н

Сен тушунтир!

Ғ а н и

Турсунжон,
Сизга пича совға-салом
Олиб келиш пайида.

Ш о ҳ и с т а

(жаҳл билан)

Нима-нима?

Ғ а н и

Шоҳи кўйлак,
Шамшод тароқ, шол рўмол,
Олтин узук, олтин соат,
Пошнаси тор ботинка...

Ш о ҳ и с т а

Ҳожати йўқ, керак бўлса,
Узим сотиб оламан.

(*Жаҳл билан кетади.*)

Ғ а н и

Ноз ўзгача-ю, ситам бўлакча!

Т у р с у н

Менга қара... Ке, бормайлик.
Чатоқ бўлиб юрмасин.

Ғ а н и

Э, балли-е, юрагингга,
Бир дўқ билан бўшашса!..

Т у р с у н

Сал кейинроқ...

Ғ а н и

Лафзинг борми?

Т у р с у н

Лафзим бор-а. Лекин шу...

Ғ а н и

Лафзи ҳалол, йигит десам
Бибурд чиқиб қолдинг-ку!

Т у р с у н

Сўзларини эшитмадинг.

Ғ а н и

Парво қилма сўзига!
Қиз бўлдим ноз қилади.

Т у р с у н

Нима деса, ноз дегин?

Ғ а н и

Бўлмаса-чи! Менга қара,
Совгаларни олдими,
Битта ишқи юз бўлади.
Ишонавер сўзимга!
Мен қизларнинг қилиғини
Ед биламан!

Т у р с у н

Борди-ю,
Агар чатоқ бўлиб қолса...

Ғ а н и

(ҳазиллашади)

Бўлиши ҳам мумкин.

Т у р с у н

(чўчийди)

А?

Очиқроқ айт, бир гап борми?

Ғ а н и

(ҳазилни давом эттиради)

Гап кўп, дўстим... Жазманинг
Қамбар билан иноқ эмиш...

Т у р с у н

(ҳаяжонда)

Йўғ-ел

Ғ а н и

Ҳа! Ҳа! Қиз қўлдан
Кетди деявер!

Т у р с у н

Ҳазиллашма!

Ғ а н и

Ҳазили йўқ, оғайни.

Т у р с у н

(бўшашади)

Бўлса бордир... сўзларидан
Сезиб эдим ўзим ҳам...

Ғ а н и

(кулиб, Турсунни қучоқлайди)

Ҳазил! Ҳазил! Кўп бўшашма!
Ҳазиллашдим, биродар...

Т у р с у н

Йўқ, ростдан ҳам мендан пича
Совиганга ўхшайди...
Қамбар, дейди ҳар гапида...
Э, мен ўша Қамбарни
Мулла қилиб, товбасига
Таянтириб қўймасам!..

Ғ а н и

Хўш, гапир-чи, Кароматга
Айтолдингми дардимни?

Т у р с у н

Узинг гаплаш!

Ғ а н и

Йўлатмайди.

Т у р с у н

Уриниб кўр!

Ғ а н и

Кўрганман!

Т у р с у н

(кулади)

Ҳозиргина мен қизларнинг
Қилиғини ёд биламан,
Ундоғ-бундоғ дединг-ку!

Ғ а н и

У бир гап-да! Кароматга
Сира сўзим ўтмади.
Эҳ, аттанг, мен ғарибга
Асло шафқат қилмади.
Юрагимни очиб айтсам
Назарига илмади.
Ана энди ишқ ўтида
Кабоб бўлиб юрагим
Қуядиган бўлди, дўстим.

Т у р с у н

(кулади)

Пича сув сеп, алангаси
Пасаяди...

Ғ а н и

Куласан!

Т у р с у н

Қандоқ қилай ўзимники
Сеникидан кам эмас!

Ғ а н и

Биз куямиз, биз ёнамиз,
Қизлар эса ғам емас!
Дод десанг ҳам, вой десанг ҳам,
Кўнгил учун гинг демас!
Ҳа, майли, хўп, қани кетдик!

Т у р с у н

Қлубгами?

Ғ а н и

Районга!

Т у р с у н

Мажлисдан сўнг!

Ғ а н и

Ҳаҳ, мажлислар
Тегмадими жонингга!
Жиндак, жиндак отайлик, юр!
Пича отамлашайлик!
Бугун байрам, яйраш керак!

Т у р с у н

Рост, мажлисда нима бор?!

Ғ а н и

(ашула бошлайди)

Бизнинг колхоз қизлари-ё
Жон, жон!
Кўксида юлдузлари-ё!
Шайдо қилган бизларни-ё
Жон, жон!
Юзлари қирмизлари-ё!

Т у р с у н

Колхозимиз пахтазор,
Пахтазорда ёрим бор.
Айтинг, дўстлар, лафзида
Турганмикин севган ёр!

Т у р с у н, Ғ а н и

Ер бўлса вафо қилса,
Ҳолингни сўраб билса,
Парвонанг бўлиб доим,
Гул-гул очилиб кулса.

Турсун билан Ғани қўлтиқлашиб кета бошлайди. Рўбарўларидан Каромат билан Шоҳиста чиқиб келади. Турсун билан Ғани тўхтади.

Каромат. Хўш, шоввозлар, йўл бўлсин!

Ғани (шошиб қолади). Салом алайкум!

Каромат (Ғанига жавоб бермайди). Районга бормайсиз!

Турсун (Шоҳистага). Дарров комсоргга арз қилибсиз-да, жонидан?

Шоҳиста. Гапимга кирмаганингиздан кейин айтдим-да!

Турсун. Қуллуқ!

Ғани (Кароматга яқинлашади). Салом берсам, алиқ олмайсиз, нима, мени пайқамай ётибсизми?

К а р о м а т. Нега пайқамай? Отнинг қашқасидек ҳаммага маълум ва машҳур йигитсиз, сизни пайқамасдан бўладими?

Ғ а н и. Бу мақтаганингизми ё ерга урганингизми?

К а р о м а т. Фаросатингиз жуда ошиб кетганга ўхшайди.

Ғ а н и (мағрур). Чакки эмас!

К а р о м а т. Бўлмаса районга бориб ялло қилиш фикри ҳам сиздан чиққандир, донишманд?

Ғ а н и (қўрқди). Мендан? Йўғ-е!

Т у р с у н. Донишмандгина эмас, довюрак ҳам чиқиб қолдинг-ку, оғайни. *(Кулади.)*

Ғ а н и. Қандоқ қилай! *(Ялиниб.)* Кароматхон, жонгинам, шу сафар кечиринг. Бу охиргиси. Район газетасининг редакциясида зарур ишимиз бор, бормасак бўлмайди. Барвақт қайтамиз!

К а р о м а т. Ҳеч ёққа борилмайди!

Т у р с у н. Борди-ю, гапингизга қулоқ солмасак-чи?

К а р о м а т. У вақтда, комсомоллар мажлисида гаплашамиз!

Т у р с у н. Анча бўлади, унча-мунча дўқлардан қўрқмайдиган бўлиб қолганмиз! Қани кетдик! Юр! *(Кета бошлайди.)*

К а р о м а т. Турсун! Ака!

Ш о ҳ и с т а. Турсунжон!

Турсун қулоқ солмай кетади. Ғани ҳайрон, кетишини ҳам, қолишини ҳам билмайди.

Т у р с у н (узоқдан). Ғани!

Ғани ноилож кета бошлайди.

Ш о ҳ и с т а. Ғанижон, борманг!

Ғ а н и. Уни ёлғиз юбориб бўладими? *(Кета бошлайди.)*

К а р о м а т. Ғанижон!

Ғани тўхтади.

Қолинг!

Ғ а н и. Яхши кўрасизми? Яхши кўраман денг, қолай!

К а р о м а т (жаҳл билан). Ҳеч қачон!

Ғ а н и. Бўлмаса кетдим. Бориб ўлардек ичамаң! Уша

ёқларда қолиб кетаман! Кейин пушаймон бўлиб юрасиз,
жонгинам.

К а р о м а т. Пушаймон бўладиган аҳмоқ йўқ! Билга-
нингизни қилинг!

Ғ а н и (*бўшашади*). Хайр, нима ҳам дедик. (*Чиқиб
кетади.*)

К а р о м а т (*йиғлагудек*). Тентак!

Ш о ҳ и с т а. Энди нима қиламиз? Раис билса ёмон бў-
лади!

К а р о м а т. Ҳозирча шов-шув кўтармай тура турай-
лик, балки барвақт қайтишар...

Ш о ҳ и с т а. Вақтлик қайтишмаса-чи?

К а р о м а т. Уҳ, юрагимизни қон қиладиган бўлди бу-
лар.

Ш о ҳ и с т а, К а р о м а т

(*Турсунлар кетган томонга узоқ қараб турадилар, сўни
аста ашула бошлайдилар*).

Ташлади-ю, кетишди
Юракни қон этишди.
Мақсадига етишди.
Ажаб ёрлару
Ажаб ёрлар.
Жафо қилдилар
Дилозорлар.

Сўзга қулоқ солмади,
Пандимизни олмади.
Ёнимизда қолмади.
Ажаб ёрлару
Ажаб ёрлар.
Жафо қилдилар
Дилозорлар.

П а р д а

ИККИНЧИ ПАРДА

Кенг пахтазор. Уртада дала шийпони. Бир чеккадан ариқ ўтади. Ариқ бўйида ўчоқлар, қозонлар, катта самоварлар. Шийпоннинг атрофи тут ва тол. Бир ёнда биринчи звенонинг, иккинчи ёнда иккинчи звенонинг ери жойлашган.

Кундузи. Далада иш қизиган. Ер ҳайдаётган тракторларнинг овозлари эшитилади. Қўшиқ, кулги ва меҳнат садолари кўкни қоплаган.

Бир неча аёл ўчоқ бошида колхозчиларга тушлик овқат ҳозирламоқдалар. Даладан хор овози эшитилади.

Х о р

Колхозимиз «Олтин кўл»,
«Олтин кўл».
«Олтин кўл»да пахта мўл,
Ер ҳайдасамг куз ҳайда,
Куз ҳайда
Куздан қолса юз ҳайда,
Юз ҳайда.
Тупроғимиз ҳосилдор,
Ҳосилдор.
Кўп меҳнатда ҳикмат бор,
Ҳикмат бор.
Оқ олтинлар шонимиз,
Шонимиз.
Халққа фидо жонимиз,
Жонимиз.

Хор тугайди. Тош темир киради.

Т о ш т е м и р

Ҳорманг, кампир! Ҳорманглар!

О ш п а з

Узинг ҳормал

Т о ш т е м и р

Бор бўлинг.

Овқатларинг тайёрни?

О ш п а з

Тайёр, болам! Татиб кўр!

(Қозондан косага жиндак қуйиб, Тоштемирга узатади.)

Т о ш т е м и р

(иштаҳа билан тотиб кўриб, кулади)

Оз бўлдими, мазасини
Яхши ажратолмадим.

О ш п а з

(мағрур кулади)

Ундай бўлса ширин экан.
Мўдроқ қуйиб берайми?

Т о ш т е м и р

Йўқ, холажон, ҳамма келсин,
Бирга овқат қиламиз.

О ш п а з

(мақтанади)

Мақтанмайин, қозондаги
Овқат эмас, асал! Қанд!
Масаллиқ соз! Лекин, болам,
Ошпазда ҳам кўп гап бор!
Мана, сенга битта мисол...

Т о ш т е м и р

(кулиб, кампирнинг сўзини бўлади)

Кейин! Ҳозир занг уринг!

Занг урилади. Ҳар тарафдан колхозчилар ҳазил, кулги билан шийпонга тўпланадилар.

Қ а м б а р

Бугун овқат кечикдими?

К а р о м а т

Йўқ, сен ўзинг шошилдинг.

Кулишади.

Ш о ҳ и с т а

Қамбаржоннинг қорни роса
Очди чоғи!

К а р о м а т

Қамбаржон,
Иштаҳадан қолган эмиш
Бировларнинг ишқида.

(Кулади)

Қ а м б а р

Иштаҳа зўр. Мумкин бўлса
Ғанининг ҳам ҳиссасин
Қўшиб беринг, бир тўйин!

Кулги

Т о ш т е м и р

Эҳтиёт бўл қорнингга!
Ғанижоннинг ҳиссасини
Фил еса ҳам бўқади.

Кулги. Ҳамма ўтириб овқатлана бошлайди.

С а р в и

(ҳазиллашади)

Бригадир ваъда қилган
Паловингиз қаёқда?

Кулишади.

Қ и з л а р

Қани палов? Қани палов?

И н г и т л а р

Қани ваъда? Қани лафз?

Т о ш т е м и р

Талабингиз назаримда қуюқроқ.
Аммо ишнинг сифати-чи, суюқроқ.

Кулги.

К а р о м а т

Нотўғри гап! Ҳазиллашманг!

О в о з л а р

Нотўғри гап! Нотўғри!

Ш о ҳ и с т а

Ҳаммамиз ҳам ҳар кунгидай
Қойил қилиб ишладик.

Т о ш т е м и р

(ҳазиллашади)

Баъзиларнинг қўними йўқ,
Ишласа ҳам унуми йўқ.

Мулла Мирашир,
Ҳолига ярашир.
Аввал ишлансин,
Кейин тишлансин.
Дангаса — муз,
Ишчан — олов.
Ҳозир маставаю
Кечқурун палов!

Кулги

К а р о м а т

Хўп унадик сўзингизга,
Аммо битта илтимос.
Битта яхши ялла!

С а р в и

Ялла!

Ш о ҳ и с т а

Ёки катта ашула!

О в о з л а р

Ҳа, сўраймиз! Сўраймиз!

Т о ш т е м и р

(атрофга таъзим қилади)

Жоним билан! Жоним билан!
Ҳозир боплаб ташлаймиз.
Қани, қани, Қобил ака,
Қамбарали, келинлар!

Қамбар, Қобил қўлларига тарелка олиб, Тоштемирнинг ёнига келадилар. Учови қатор туриб, катта ашула бошлайди.

Т о ш т е м и р

Халқимизнинг турмуши бўлди фаровон пахтадин,

Қ о б и

Қолмади кўнгилда дард, дилларда армон, пахтадин.

Қ а м б а р

Наслимиз меҳнат билан топди шараф-шон пахтадин.

У ч о в и

Кўҳна саҳролар, қадим чўллар гулистон пахтадин.
Яшнади, обод бўлди Ўзбекистон пахтадин.

Т о ш т е м и р

Пахтадин топгай камол, озод Ватан-гулзоримиз.

Қ о б и л

Устимиз бут, қорнимиз тўқ ҳам тугал рўзгоримиз.

Қ а м б а р

Пахтакор колхозчимиз, бахту саодат ёримиз.

У ч о в и

Пахта ҳам обрўйимиз, ҳам касбимиз, ҳам коримиз,
Кимки иззат қилса бўлғай шоду хандон пахтадин.

О в о з л а р

Барака топинглар! Комол топинглар! Яшанглар!

Қ а м б а р

Қани, энди, Сарвихон
Сиздан бўлсин.

Т о ш т е м и р

Сўраймиз!

О в о з л а р

Ҳа, сўраймиз, сўраймиз.

С а р в и

(лапар бошлайди)

Шафтолини шохини.
Эгиб олманг Жамолхон.
Ака-ака деб юриб,
Тегиб олманг Жамолхон.

Кулги, қийқириқ.

Х о р

Бўш келмагил, ҳой, Жамол!
Жавоб бергил, ой Жамол!

Ж а м о л

Сувга экил шolini,
Баланд кўтар полини.
Омон бўлсак кўрармиз,
Сарвихоннинг ҳolini.
Кулги, қийқириқ кучаяди.

Х о р

Ҳа, Сарвихон, Сарвихон!
Қандингни ур, бўл омон!

С а р в и

Кумуш баркашда писта,
Пистани чақ, деб қиста.
Турсунжонга кўнглини
Бой берибди Шоҳиста.

Х о р

Ҳо, Шоҳиста! Шоҳиста!
Жавоб бергин оҳиста!

Шоҳиста

Қизил гулсан баргинг йўқ,
Яхши қизсан ёринг йўқ.
Умринг ўтиб боради,
Лодонсан, хабаринг йўқ.

Хор

Ҳа, Сарвихон, қулай пайт,
Бошлаб туриб жавоб айт!

Кулги авжига чиқади. Ҳамдам киради. Ҳамма шов-шув билан
уни қуршаб олади.

Ҳамдам (хурсанд). Уҳ-ҳу, ўйин-кулги авжида-ку!
Тоштемир. Келинг, Ҳамдам ака! Қани, овқатга!
Ҳамдам. Баҳазур!
Тоштемир. Йўқ, унақаси кетмайди. Ҳо, хола. Ов-
қатдан келтиринг!

Каромат. Утиринг, Ҳамдам ака!
Овозлар. Бу ёққа! Бу ёққа!
Ҳамдам (ўтиради). Ҳа, ўйин-кулгини нега тўхтат-
диларинг? Асли келмай турсам бўлар экан! Халал бериб
қўйдим чамаси?
Каромат. Йўқ, нега? Овқатланиб олайлик, ўйин-
кулги қочмайди.

Ошпаз бир коса овқат олиб келиб Ҳамдамнинг олдига қўяди.
Ҳамдам иштаҳа билан овқатлана бошлайди.

Ҳамдам. Бай, бай. Овқатингиз мунча ширин, хола?
(Хурсанд.)

Ошпаз. Ҳа, ёқдимиз?
Ҳамдам. Бошлабсиз!
Ошпаз (мақтанади). Аммо лекин холангизда ҳам ҳу-
нар кўп! Ҳа! Мана сизга битта мисол...
Қамбар. Хола, ошдан борми?
Ошпаз. Ана, болам, кўрдингми? Ошим талаш! Ҳо-
зир! Ҳозир! (Учоқ бошига кетади.)
Қамбар. Ҳамдам ака, ошпаз холамга ҳам жиндак
таълим берадигансиз! Ҳамма ўз-ўзини танқид билан шу-
гулланса, холам ўз-ўзини мақташ билан овора! (Кули.)

Ҳамдам (кулади). Қани энди ҳамма ҳам холамга
ўхшаб ўз ишига меҳр қўйиб ишласа!

Ошпаз. Ҳа, ўлманг, Ҳамдамжон! Мана, сенга битта
мисол...

Сарви

(яна ҳазил бошлаб ашула айтади)

Мисоллари қурмасин.
Холам кўп лоф урмасин.

Мунчоқ осинг, холамга
Кўз-пўз тегиб юрмасин!

Кулги.

Ҳамдам (кулади). Шоир бўлиб кетибсиз-ку, Сарви-
хон, дарров тўқиб ташладингиз-а!

Сарви (кулади). Аммо лекин сизга атаб ҳам битта-
сини тўқиб қўйганман!

Ҳамдам (кулади). Ие, шунақами?

Овозлар. Айтинг! Айтинг, Сарвихон!

Ҳамдам. Хўп, қани, эшитайлик.

Сарви

(куйлайди)

Баҳор бўлсин, ёз бўлсин,
Бу йил пахта соз бўлсин.
Ҳамдам ака, иш кўпроқ,
Мажлисбозлик оз бўлсин!

Кулги, қийқириқ.

Хор

Ҳамдам ака, бор бўлинг!
Ишда мададкор бўлинг!

Ҳамдам (наша қилиб кулади). Бопладингиз-ку! Об-
бо, силар-е!

С а р в и. Хафа бўлганингиз йўқми, Ҳамдам ака! Яна мажлисга солиб юрмайсизми?

Яна кулги.

Ҳ а м д а м (кулади). Йўқ, йўқ... Тўғри... Тўғри айтасиз, мажлис камроқ, иш кўпроқ бўлиши керак! (Жиддий.)
Хўш, иш қалай?

Т о ш т е м и р

Чакки эмас.
Аммо, ваъда қилинган
Универсални тезроқ олсак
Яна яхши бўларди.

К а р о м а т

Бугундан ҳам қолса чатоқ...

Ҳ а м д а м

Бугун, шаксиз, оласиз.

Қ а м б а р

Бизда битта илтимос бор
Аввал бизга берилсин.

К а р о м а т

Нега аввал сизга экан?

Қ а м б а р

Кеч қоламиз бўлмаса.

Ж а м о л

Кеч қолсангиз бизга нима?
Аввал бизга берилсин!

Қ а м б а р

Бу нотўғри!

Ҳ а м д а м

(кулиб)

Жанжаллашманг!

Ҳаммага ҳам берамиз.

Ж а м о л

Аввал бизга — илғорларга!
Кейин, майли, буларга.

Қ а м б а р

Нега бизни камситасиз?!

Ж а м о л

Бултур ютқизгансиз-ку!

Қ а м б а р

Қўп чиранманг, ҳолингизни
Мана, бу йил кўрамиз!

. К а р о м а т

Қўп ҳовлиқманг, чангимизга
Етолмайсиз бу йил ҳам!

Кулги.

Ҳ а м д а м

Маълум эмас, Кароматхон,
Бу йил қандай бўлади.
Ўтган йилги ютуқ билан
Қўп мақтана берманглар.

Ҳа, бу йилги ишни ўйланг!

К а р о м а т

Бу йил ҳам бўш келмаймиз.

Ҳ а м д а м

Бошлигингиз ишни ташлаб
Юра берса районда,
Қандай қилиб бўш келмайсиз?
Гап бошқаю иш бошқа!
Интизомки, бузилдими
Ишда унум бўлмайди!

Т о ш т е м и р

Жуда тўғри. Шу бугуноқ
Гаплашамиз у билан.

Қ о б и л

Ҳа, олдини олиш зарур,
Газак боғлаб кетмасдан.

Т о ш т е м и р

Назаримда, уни яна
Йўлдан урган Ғанижон.

Ж а м о л

Кўрганларинг Ғанижонми?

Т о ш т е м и р

Ҳа, рост гапни айтдим-да!

Қ а м б а р

Турсунда ҳам айб катта-да!
Нима, ахир, боламиди
Кета бериб, юр деса!

К а р о м а т

Вой, сиз нега куйинасиз,
Ҳеч нарсани билмасдан?

Қ а м б а р

Ундоқ эмас, Кароматхон,
Гапирмасдим билмасам!

К а р о м а т

Кўролмаслик!

Қ а м б а р

Ана холос!

Ҳ а м д а м

Уртоқ комсорг, акангизга
Кўп бўлишманг. Акангиз
Мағрурланиб қолган бир оз
Утган йилги ютуқдан.

К а р о м а т

Ундай бўлса, хўш, айтинг-чи,
Ахир бизда нима айб?

Ҳ а м д а м

Айб сизларда, дўстларида,
Уни танқид қилмайсиз!
Халқ олдида бошлаб туриб
Танбеҳини бермайсиз!
Ким айтади комсомол деб,
Довюрак деб, сизларни!

Шу пайтда, ташқаридан Ғани билан Турсуннинг ширакайф овоз
билан айтилган ашуласи эшитилади. Ҳамма қулоқ солади.

Турсун

Сендан ўзга ҳеч кимсага боқмадим.

Фани

Гулузорим сенга асло ёқмадим.
Қўлим билан чаккангга гул тақмадим,
Ёр-ёр-ёрларим,
Кўзлари хуморларим.

Турсун билан Фани киради. Колхозчиларни кўриб жим қолади-лар. Фанижон секин қочмоқчи бўлади.

Тоштемир

Тўхта!

Фани бошини қуйи солиб тўхтайди.

Ҳамдам

(Турсунга)

Салом қани?

Турсун

(ноқулай)

Салом.

Ҳамдам

Қайда эдинг?

Турсун

Районда.

Тоштемир

Нега рухсат сўрамадинг?

Турсун

Сизни истаб тополмадик.

Т о ш т е м и р

Бу гапларинг важ эмас!

Т у р с у н

(киноя билан)

Агар хато қилган бўлсак
Кечирасиз бир сафар.

Ғ а н и

Гоҳ, гоҳо бўлади-да!
Сўроқ қилаверманглар!

Т о ш т е м и р

(Ғанига)

Қани, айт-чи?..

Ғ а н и

Хўш, нимани?

Т о ш т е м и р

Қачон одам бўласан?

Ғ а н и

Одам бўлмай, ким бўлибман?

Т о ш т е м и р

Ё колхоздан ҳайдайликми?

Ғ а н и

(чўчиб)

Йўғ-е, шафқат қилинглар!
Шу бугундан бошлаб фақат
Ишлаганим ишлаган!

Қ о б и л

Ваъдаларни кўп эшитдик,
Ишонгимиз келмайди!

Ғ а н и

Ишонинглар! Кароматхон,
Кафил бўлинг!

К а р о м а т

(энсаси қотиб)

Бир камим
Кафил бўлиш қолиб эди!

Ғ а н и

(Жамолга)

Ҳеч бўлмаса сен ёқла!

Ж а м о л

(ийглагундек)

Юзинг қурсин, гапирма кўп!
Мени адо қилдинг сен!

Ғ а н и

Ана холос! Ҳамма мендан
Юз ўгирган шекиллик!

Ҳ а м д а м

Айб ўзингда!

Ғ а н и

Ҳамдам ака,
Бу гал ваъдам чин ваъда!

Ҳ а м д а м

Нор йигитсан, тоғни талқон
Қиладиган кучинг бор.
Аммо ундан, минг афсуски,
Колхоз учун фойда йўқ!
Эсиз йигит, халқ олдида
Кулги бўлиб ўтирса...
Наҳотки ҳеч тушунмайсан?

Ғ а н и

Тушунаман, лекин, шу...

Т о ш т е м и р

Қўй, садқай одам кет, сен,
Сени ҳайдаш яхшироқ!

О в о з л а р

Тўғри! Тўғри!

Ғ а н и

Йўғ-е! Йўғ-е!

Қ о б и л

Кечдик сенинг баҳрингдан!

Ғ а н и

(ўзини йўқотади)

Ҳамдам ака!..

Ҳ а м д а м

Гаплари ҳақ!
Ҳа, чуқурроқ ўйлаб кўр!

Т у р с у н

Бу қандақа муомила?!
Бу қанақа дағдаға?!
Яна кимнинг арпасини
Хомроқ ўраб қўйибмиз?!

Т о ш т е м и р

Ия, ана! Ҳали бизни
Айбламоқчи шекилли!

Қ о б и л

Қилғиликни қилиб қўйиб
Уялмасдан яна дўқ!

Т у р с у н

(бўғилиб)

Ҳа, ахир биз нима қилдик,
Одам ўлдирибмизми?
Бу тергашлар, бу сўроқлар
Қайси жиноят учун?!

Т о ш т е м и р

Ишни ташлаб, ғойиб бўлиб
Кетдиларинг икки кун.
Икки кундан бери ялло!
Бу жиноят эмасми?

Т у р с у н

Э, пашшадан фил ясаманг!

Ҳ а м д а м

Тоштемирнинг сўзи ҳақ!

Т у р с у н. Ҳақми, ноҳақ, менинг учун сира аҳамияти
йўқ!
К а р о м а т. Уйламасдан гапирманг!

Т у р с у н. Тоқатим йўқ тергашларга!

К а р о м а т (жаҳли чиқади). Нега бунча кериласиз?

Т у р с у н (мақтанади). Ҳа, керилсам ҳаққим бор!
(Қўйнидан газета чиқариб.) Мана, район газетаси сура-
тимни босишди!

Ғ а н и. Донгдор зеновой деб ёзиб қўйган тагига!
(Мақтаниб.) Газетага материални ўзим боплаб берганман!

Т о ш м а т. Энди бир қилмаганларинг кўзбўямачилик
эди!

Т у р с у н. Ҳа, нега кўзбўямачилик бўлар экан? Ахир
мен экиш планини муддатидан олдин бажардим-ку!

Т о ш т е м и р. Экиш планини сизлардан олдин бажар-
ганлар бор-ку! Масалан, Қамбарали! Хўш, нима учун га-
зетага у тушмай, сен тушасан?

Т у р с у н. Газета ҳар кимнинг ҳам расмини боса бермай-
ди. Қамбар аввал халққа танилсин, кейин газетага тушади!

Ғ а н и. Тўғри! Сигир сув ичганда бузоқ муз ялаши
керак!

Кулги.

Т о ш т е м и р

Тамбал, ўчир овозингни!

Ғ а н и

Биз бенават! Гап тамом!

К а р о м а т

(Турсунга)

Пайқамасдан қадам босманг!
Гапни ўйлаб гапиринг!

Т у р с у н

Э, ишимга аралашма!
Нима қилсам хоҳишим!

К а р о м а т

Биз қаршимиз бу хоҳишга!

Ш о ҳ и с т а

Бизни ерга қаратманг!

Т у р с у н

(пичинг билан)

Бечоралар уялармиш,
Менинг кирдикоримдан.
Мен ким? Илгор звеновой!
Мен колхознинг фахриман.

Қ о б и л

Семизликни қўй кўгарар.

Т о ш т е м и р
Ёғ босибди кўзингни.

Ж а м о л

Янгамнинг шўрвасини ширин қилган,
Поччамнинг масаллиғи, деган гап бор.
Сени обрўли қилган
Звенонинг меҳнати!

Т у р с у н

Ҳамдам ака, буларда ҳеч
Инсоф деган нарсa йўқ.
Қаранг, булар мен билан
Фахрланиш ўрнига
Мени кўришолмайди.

К а р о м а т

Бу сўзларни айтишга
Қандай чидар бетингиз?
Авваллари гурурандик,
Фахрландик сиз билан.
Энди, сўзланг, қандай қилиб
Фахрлана оламиз?
Сўнгги чоғда айнидингиз!

Эсни йигинг, борида!
Кўпчиликдан узр сўранг!

Т о ш т е м и р

Кўпчиликка узр айт!

Т у р с у н

Қайси гуноҳим учун?
Истамайман! Истамайман!

Ҳ а м д а м

Ука, чакки қиласан,
Сенга обрў олиб берган
Колхозчилар, дўстларинг.
Эндиликда оёқ босма,
Кўпчиликнинг юзига.

Т у р с у н

Менда айб йўқ, мен эмас, ҳа,
Улар узр сўрасин!

Қ а м б а р

Дўстим, бунча ўжар бўлма!

Т у р с у н

Сен сўзлама! Сен номард!

Ш о ҳ и с т а

Ҳаддан ошманг!

Т у р с у н

(таажжуб билан)

Шоҳистахон?!
.

Ш о х и с т а

Узр сўранг Қамбардан.

Т у р с у н

Гап шундайми?.. Жуда яхши!..
Ана энди тушундим...

Т о ш т е м и р

Жуда яхши, кўпчиликдан
Узр сўра, тушунсанг.

Т у р с у н

Кўнгилларинг тинчийдими,
Эвеновой бўлмасам?!

К а р о м а т

Масалани комсомоллар
Мажлисида кўрамиз!

Т у р с у н

Ташлаб юбор агар осмон
Бўлса сенинг қўлингда!

Т е ш а б о й киради.

Т е ш а б о й

Нима говға?

(Турсунга.)

Хўш, райондан,
Эндигина қайтдингми?

К а р о м а т

Бугинамас, кўпчиликка
Тил теккизди ўғлингиз!

Т е ш а б о й

Тил теккизди? Нима деди?

Ҳ а м д а м

Турсунали хато қилди.

Т е ш а б о й

Аниқ билиш мумкинми?

Ҳ а м д а м

Бизга ишонмасангиз,
Сўрай қолинг ўзидан!

Т у р с у н

Қулоқ солманг сўзларига.
Гуноҳим йўқ, отажон!

Қ о б и л

Ҳамма ноҳақ, фақатгина
Сен ҳақмисан?

Т у р с у н

Ҳа, мен ҳақ!
Сиз ғаразгўй! Ичи қора!

Халқ ичида ғовур бошланади.

Ҳ а м д а м

Яна изоҳ керакми?

Т е ш а б о й

(оғир босиб Турсуннинг олдига келади)

Уғлим, эсинг жойидами?
Қандай қилиб оқсоқолни
Ғаразгўй деб атадинг?!

Т о ш т е м и р

Бу ҳолваси!

Т е ш а б о й

Бу ҳолваси?!
Нима, Турсун бундан ҳам

Оғир гаплар айтдимиз?

К а р о м а т

Ҳа!

Т е ш а б о й

(ғазабга келади)

Қани дарҳол узр сўра!

Т у р с у н

Ога ахир...

Т е ш а б о й

Сўз қайтарма!

Дам ғанимат, фурсат оз!
Узр сўра! Ишга туш!

Т у р с у н

(ўжарлик билан)

Булар билан ишламайман,
Етишмади қадримга!

Т е ш а б о й

Бу қандай гап! Қайдан келди
Бу мағрурлик, бу кўрлик!
Қайдан олдинг бу ярамас,
Бу касофат одатни?

Т у р с у н

Ота!

Т е ш а б о й

Уғлим, өсингни йиг!
Уйнашмагил халқ билан!
Нима қилса қудрати зўр,
Ғазаби зўр, ишқи зўр!
Бор қилса ҳам халқ қилади!
Йўқ қилса ҳам халқ қилур!

Т у р с у н

Ота...

Т е ш а б о й

Бўлди, гап қайтарма!
Иқрор бўлгил айбингга!

Т у р с у н

Майли, койинг, майли, уринг,
Эвеновой бўлмайман!

Ноқулай жимлик. Ҳамманинг кўзи Турсунда.

Т е ш а б о й

Ўнда яхши!.. Қани, кимни
Эвеновой қиласиз?

К а р о м а т

Шоҳистахон.

Ж а м о л

Шоҳистахон. .

Ш о ҳ и с т а

(қаттиқ ҳаяжонда)

Йўқ... йўқ... ўзи бўлади...
Мен... мен... яхши эплолмайман...

О в о з л а р

Шоҳистахон! Шоҳиста!

Т е ш а б о й

Ким хоҳласа қўл кўтарсин!

Ҳамма қўл кўтаради.

Звеновой Шоҳиста!
Шу бугундан қолдирмасдан,
Ушбу қарорингизни,
Правления мажлисида
Тасдиқлатиб берамиз.

Шоҳиста қаттиқ ҳаяжонда. Турсуналининг боши қуйи солинади.

Т о ш т е м и р

Қани ишга, азаматлар!

Ҳ а м м а и ш г а к е т а д и . Турсунали турган жойда туриб қолади.
Тешабой унинг ёнига келади.

Т е ш а б о й

Уғлим, энди англадингми,
Такаббурлик, ўжарлик,
Мана қандай хулосага
Олиб келар кишини!
Агар одам бўлай десанг,
Ишда оқла айбингни.

Т у р с у н

(тўнғиллайди)

Ишламайман...

Т е ш а б о й

Нима, нима?
Шу топдаги шармандалик

Етиб ортади, ўғлим!
Яна битта хато қилсанг
Мендан яхшилик кутма!
Ахир эркаликнинг ҳам
Чегараси бўлади!

Тешабой кетади. Ҳаяжон билан Шоҳиста киради.

Шоҳиста

Менда айб йўқ... Турсун ака...
Мени зўрлаб сайлашди.

Турсун

(пичинг билан)

Раҳмат... сиздан миннатдорман...
Яхши хизмат қилдингиз!

Шоҳиста

(ийғлайди)

Билиб туриб нега бунча
Мен шўрликни қийнайсиз?!

Турсун

(куйлайди)

Шармисор айлаб, кейин қилғон фироғингдин небок?!
Дўст десам душман экансан, айладинг бағримни чок!

Шоҳиста

(куйлайди)

Ҳеч гуноҳим йўқ, азизим, қийнама беҳудага,
Таъналар, аччиқ ҳақоратлар билан этма ҳалок.

Турсун

Не учун жонимга шафқат этмайин қасд айладинг?
Майлими иззат, муҳаббат ерда ётса мисли хок?

Шоҳиста

Сендан ўзга ёр керакмас, сен ҳаётимсан, инон!
Эътибор эт сенга бўлган ҳурматим, севгимга пок!

Турсун

Кимга айтай энди мен дардимни, дўстлар, сўзлангиз,
Бевафо ёр зарбасидан бўлса қалбим дарднок!

Турсун чиқиб кетади. Шоҳиста ёлғиз.

Не сабабдан, билмадим, қалбимни дилдор англамас,
Севганимни, куйганимни севгили ёр англамас.
Шубҳалар домига тушган, ўртанур рашк ўтида,
Неча бор кўнглимни айтсам ҳамки, зинҳор англамас.
Билмадим не чора қолди, айтингиз, мен қилмаган,
Елвориб дардимни айтсам, йиғласам зор англамас.
Мен кўнгил берган йигитнинг кўнгли ё тошданмиди,
Илтижолар, чеккан оҳлар қилмади кор, англамас!

Шоҳиста хафа ҳолда аста чиқиб кетади. Даладан хор
садоси юксалади.

Хор

Колхозимиз «Олтин кўл»,
«Олтин кўл».
«Олтин кўл»да пахта мўл,
Пахта мўл.
Оқ олтиндир шонимиз,
Шонимиз
Юртга фидо жонимиз,
Жонимиз.

Парда

УЧИНЧИ ПАРДА

Ишдан сўнг колхозчилар сайр этиб, истироҳат қилиб юрадиган хушманзара жой. Поёнсиз пахтазорнинг этаги. Бир чеккадан катта йўл ўтади. Катта йўлнинг атрофига сўқмоқ йўллар тарқалиб кетган. Бир чеккада атрофи тут дарахтлари билан ўралган ариқ оқмоқда. Сойликда эса ярқираб дарё кўринади. Дарёнинг этаги қорли тоғлар орасига кириб кетган. Узоқда катта бригада шийпони кўриниб туради. Апрель ойининг охирлари. Ҳамма ёқ кўм-кўк, кўк квадратлар жуда чиройли кўринади.

Ойдин тун. Булбуллар сайрайди. Узоқ-узоқдан ашула садолари, музика оҳанглари эшитилиб туради.

Ариқ бўйида Ш о ҳ и с т а билан С а р в и ўтирибди.

С а р в и

(куйлайди)

Нақадар соз.

Елларда ноз.

Қандай кўркам фасли баҳор.

Очилди гул,

Сайрар булбул,

Гул ишқида айтар ёр-ёр.

Ш о ҳ и с т а

Мен паришон,

Юрагим қон,

Дилни ҳижрон этди пора.

Синди торим

Севган ёрим

Қилмас менга ҳеч назора.

С а р в и

Хафа бўлманг,
Ғамга тўлманг,
Ҳеч бузилмас аҳду паймон.

Ш о ҳ и с т а

Қандай қилай,
Бўлди бир ой,
Мени ўзга қилар гумон.

С а р в и

Чиданг яна,
Араз, гина
Унутилар бора-бора.

Ш о ҳ и с т а

Жоним ўртоқ,
Тоқатим тоқ,
Бўлди юрак пора-пора.

Куйлашдан тўхтайдилар.

С а р в и

Ишда қалай?

Ш о ҳ и с т а

Ҳамон ёмон.

Бузилмоқда кундан-кун.
Ҳамон ўжар, ҳамон мағрур,
Бўйни ишга ёр бермас.
Ҳеч ким билан гаплашмайди,
Гинаси бор ҳаммадан,
На ялиниш кор қилади,
На насиҳат кор қилар...

С а р в и

Ташвиш қилманг, бир кун эмас,
Бир кун ақли киради.

Ш о ҳ и с т а

Қайдам... Баъзан, баъзан дейман,
Кошки севмаган бўлсам.
Сизга яхши, оҳ, ўртоқжон
Сиз ҳижронда ёнмайсиз...

С а р в и

Тўғри, ҳижрон азобидан
Беҳабарман... Аммо...

Ш о ҳ и с т а

Хўш?

С а р в и

Баъзан, баъзан ўйланаман,
Минг хил хаёлга бориб...
Шунда қалбим, гоҳи, гоҳи
Така-пука бўлади...

Ш о ҳ и с т а

Қизиқ... Нега?

С а р в и

Дейдиларким

Мушкул умр савдоси...
Ҳар нарсани илгаридан
Билиш қийин, ўртоқжон...
Балки унинг юрагида
Севги эмас, шунчаки
Ҳавас ётар...

Ш о ҳ и с т а

Йўғ-е! Йўғ-е!

С а р в и

Шу ёғини ўйлайман...

Балки кейин кўнгли совир...
Ташлаб кетар, аҳтимол...

Ш о ҳ и с т а

Ташламайди!

С а р в и

Ҳозир яхши...
Кейин қандоқ бўлади?
Ахир турмуш мураккаб-ку!
Уйлаш керак, жонгинам!

Ш о ҳ и с т а

Бу гап тўғри, уйлаш керак...
Турмуш жуда мураккаб...

С а р в и

Минг ўлчаб бир қирқ деганлар...
Шу ёғини ўйлайман...

Ш о ҳ и с т а

Уйлаш керак, тўғри, аммо
Шубҳаланманг Қамбардан.
Қамбарали асил йигит.
Сезишимча, Қамбаржон
Ҳаётга ҳам, севгига ҳам
Жуда жиддий қарайди.

(Кулади.)

Назаримда жуда узоқ
Уйладингиз, етади!

С а р в и

Кеча узоқ суҳбатдан сўнг
Кўп қийналиб, қизариб
«Кўнглингни айт, қора кўзим
Юрагимга ишқингдан
Олов тушди», деди...

Шоҳиста

Яхши!
(Кулиб, ҳазиллашиб.)

Хўш, кўнглингиз нима дейди?

Сарви

(кулиб, ҳазиллашиб)

Кўнглим ийиб турибди.

Шоҳиста

Жуда яхши! Жуда соз!

Сарви

(жиддий)

Назаримда севгисига
Мен ҳам қаттиқ тутилдим.
На кундузи оромим бор,
На уйқумда ҳаловат...

Шоҳиста

Бу муҳаббат ҳаяжони!
Бу муҳаббат туйғуси!

Сарви

(куйлайди)

Тушми, ўнгми, билмадим, ҳайрон эрурман ишқида.
Шодликдан кўзлари гирён эрурман ишқида.
Кўзга кўз тушса хижолатдан юзим гул-гул ёнур,
Бойси шул, юзлари бўстон эрурман ишқида.

Аста-аста тарқалиб бормоқда севгимдан хабар,
Шул сабабдин эл аро дoston эрурман ишқида.

Мен чаманда гул эрурман, ул чаманнинг булбули,
Ергинамнинг бўйига қурбон эрурман ишқида.

Ш о ҳ и с т а

(Сарвини қучоқлаб)

Табриклайман! Табриклайман!

С а р в и

Раҳмат, раҳмат...

Ш о ҳ и с т а

Бахтинга
Худди баҳор лоласидай
Жилва қилсин, очилсин!

С а р в и

Хўп дейинми?

Ш о ҳ и с т а

Хўп денг!

С а р в и

Бўпти.
Бугун жавоб айтаман.

Ш о ҳ и с т а

Жуда яхши.

С а р в и

Хайр, кетдим.
Ҳозир истаб топаман.

С а р в и чопганича ўнг томонга чиқиб кетади. Шоҳиста унинг
орқасидан қараб қолади. Сўнг куйлайди.

Шоҳиста

Севги кўнгил боғини аввал гулистон айлади,
Сўнгра қалбимни азоби ғунчадек қон айлади.

Не умидлар бирла мен севган, кўнгил берган йигит,
Бевафолик қилди, ҳижронда сарсон айлади.

Мен муҳаббат боғига гул ахтариб кирган эдим,
Ботди бағримга тикони, кўзни гирён айлади.

Чап томондан қўлига бир даста гул кўтариб Қамбар киради.
У ёқдан-бу ёққа қараб, кимнидир ахтаради. Сўнг ариқ бўйида
ўтирган Шоҳистани кўриб қолади.

Қамбар

Шоҳистахон?

Шоҳиста

Ҳа, мен...

Қамбар

Елғиз

Узингизми?

Шоҳиста

Ҳа...

Қамбар

Нега?

Шоҳиста

Шундай, ўзим...

Қамбар

Турсунали

Қани?

Шоҳиста

Қайдам, билмадим...

Шу топда орқа томонда Турсун пайдо бўлади. Буларни
кўриб, ўзини панага олади.

Қамбар

Турсунали чакки қилди.

Шоҳиста

Зарари йўқ...

Қамбар

(Шоҳистага гул узатади)

Мана гул!

Шоҳиста

(кулади)

Назаримда эгаси бор
Бўлса керак бу гулнинг?

Қамбар

(уялади, кулади)

Олинг, гул кўп боғимизда,
Ҳаммага ҳам етади.

Шоҳиста

(гулни олади)

Раҳмат... Қалай ишларингиз?

Қ а м б а р

Яганани тугатдик.

Ш о ҳ и с т а

Шундайми?

Қ а м б а р

Ҳа.

Ш о ҳ и с т а

Боплабсизлар.

Биздан олдин бўлибсиз,
Зарари йўқ, ҳадемасдан
Сизга етиб оламиз.

Кулишади.

Қ а м б а р

Етиб олинг, ўзиб кетинг,
Жуда хурсанд бўламиз.
Ёки бир оз ёрдамлашиб...

Ш о ҳ и с т а

Ҳожати йўқ. Узимиз...

Қ а м б а р

Хайр, майли... Бу ёқларга
Утмадими Сарвихон?

Ш о ҳ и с т а

Янги кетди, сизни излаб.

Қ а м б а р

Қай томонга?

Ш о ҳ и с т а

(Сарви кетган томонни кўрсатади)

Бу ёққа.

Қ а м б а р

Ундай бўлса бизга рухсат.

Ш о ҳ и с т а

Майли.

Қ а м б а р

Хафа бўлмайсиз.

Қ а м б а р Сарви кетган томонга қараб кетади.

Ш о ҳ и с т а

(Қамбарнинг орқасидан қараб қолади)

Йигит бўлса шундай бўлса,
Ақли расо, одоблик.

Т у р с у н а л и кириб бир чеккада туради. Ғазаб ва ҳаяжон
билан Ш о ҳ и с т а н и н г сўзларини тинглайди.

Кўнгли тоза, хуштабиат,
Қиз боладай мулойим...

Т у р с у н

(Ғазабли)

Энди билдим, Қамбарали
Урган экан жигардан!

Ш о ҳ и с т а ялт бурилиб орқасига қарайди. Турсуналини кўриб,
қаттиқ ҳаяжонга тушади.

Ш о ҳ и с т а

Турсунали!

Т у р с у н

Яқинлашма!

Ш о ҳ и с т а

Бу қандай гап?

Т у р с у н

Бевафо!

Шоҳиста қўлини юзига босиб йиғлайди. Турсунали даргазаб.

Ш о ҳ и с т а

Шўрим қурсин...

Т у р с у н

Йиғи билан,
Мени алдай олмайсан!
Шунинг учун тунов куни
Кўпчиликнинг олдида,
Уни мақтаб, обрўйимни
Ерга тўккан экансан!

Ш о ҳ и с т а

Бўҳтон!

Т у р с у н

Бўҳтон?!

Ш о ҳ и с т а

У куни сен
Ноҳақ эдинг.

Т у р с у н

Шундайми?

Ш о ҳ и с т а

Шундай!

Т у р с у н

У-чи?

Ш о ҳ и с т а

У ҳақ эди.

Т у р с у н

Эҳ, Шоҳиста, Шоҳиста!

(Куйлайди.)

Энди билдим, бизга берган ваъдалар ёлғон экан,
Кўнглингизни ўзгалар ўз кўнглига солган экан.

Ш о ҳ и с т а

(куйлайди)

Қилма ишқимни ҳақорат, аҳду паймонимда мен,
Сен фақат дил боғида, Қонимда сен, жонимда сен.

Т у р с у н

Ер экансан билмадим, дилдор экансан билмадим,
Кашмири тилинг билан, алдар экансан билмадим.

Ш о ҳ и с т а

Алдасам, қилсам хиёнат, майли қирқилсин тилим,
Қийнама, жонимга раҳм эт, куйди, ўртанди дилим.

Т у р с у н

Кўрмайин босдим тиконни, тортадурман жабрини,
Кўрсам эрди, босмас эрдим, тортмас эрдим жабрини.

Ш о ҳ и с т а

Қийнама рашк ўти бирла, асра офатдан мени,
Асра ҳижрондин, халос этгил ҳалокатдан мени.

Т у р с у н

Ендошма, қоч!

Ш о ҳ и с т а

Турсунали!

Т у р с у н

Юзи қора, бевафол

Ш о ҳ и с т а

Бевафолик қилиб ахир,
Нима қилдим?

Т у р с у н

Нимага

Қамбар билан хилват жойда
Шилқиллашиб ўтирдинг?

Ш о ҳ и с т а

Қамбарали ҳозир келди...

Т у р с у н

Елғон айтма!

Ш о ҳ и с т а

Рост! Инон!

Т у р с у н

Хўш, нимага индамасдан
Ола қолдинг гул берса?

Ш о ҳ и с т а

Гул олишлик айб эмас-ку?

Т у р с у н

Бегона йигитдан-а?!

Ш о ҳ и с т а

Нима учун Қамбарали
Бўлар экан бегона?
Бир колхознинг боласимиз...

Т у р с у н

Менга энди аён бўлди:
Қамбар сенинг хушторинг!

Ш о ҳ и с т а

(ҳаяжонда)

Турсунали, ўйлаб гапир!

Т у р с у н

Гапим тўғри!

Ш о ҳ и с т а

Оҳ, сенга,
Қандай қилиб тушунтирай...

Т у р с у н

Тушунмайман!

Ш о ҳ и с т а

(ғамгин)

Хўп, майли...
Майли энди кўп қийнама
Ўзингни ҳам мени ҳам.
Мен ёмонман, сен яхшисан.
Мен қораман, сен оқсан.
Қутулдимми? Мени унут!

Бундан бу ёқ номимни
Тилга олма!.. Хайр, майли
Пешонамдан кўраман...

Шоҳиста ғамгин, оғир босиб чиқиб кетади. Турсун лол, ҳайрон.
Музыка янграйди. Булбул сайрайди. Узоқ-яқиндан, кулишиб, шивирлашиб, пар-пар бўлишиб қиз-йигитлар, севишганлар ўтишадди. Турсун уларни сезмайди, у ўз ўйи билан банд. Бир оздан сўнг мунгли ашула бошлайди.

Турсун

Ташлаб кетди қаламқошим.
Тилда нола, кўзда ёшим.
Нима қилай қотти бошим.
Севар ёримдин айрилдим,
Гулузоримдин айрилдим.

Дўстлар, кўринг рангим сомон.
Хабар олинг ҳолим ёмон.
Дилни ҳижрон ўртар ҳамон.
Севар ёримдин айрилдим,
Гулузоримдин айрилдим.

Булбул каби наво айланг,
Ҳожатимни раво айланг,
Дардларимга даво айланг.

Гўзал ёримдин айрилдим,
Гулузоримдин айрилдим.

Музыка янграйди. Бир оздан сўнг, ҳар галгидай хиргойи қилиб чаккасида гул, хурсанд Ғани киради.

Ғани

Сен менга мос, мен сенга мос.
Ёлғиз сени севдим холос.
Ёлғон айтсам қоқилиб кетай.
Ишқ ўтида ёқилиб кетай,
Ишонавергил! Ишонавер!

Турсунни кўриб тўхтайди.

Э, қаёқларда юрибсан, оғайни? Сени ахтара бериб оёқларим қавариб кетди-ку?

Т у р с у н. Мени тинч қўйинглар, дедим-ку!

Ғ а н и (*Турсуннинг авзойига зеҳн солиб*). Тобинг қочдими, ранги рўйинг латтадек оқариб кетибди!

Т у р с у н. Менинг учун ташвиш тортмай қўя қол!

Ғ а н и. Ия, дўстинг бўламану ташвиш тортмайманми?

Т у р с у н. Менинг дўстим йўқ... Ҳеч кимим йўқ...

Ғ а н и. Бекор айтибсан! Ҳамма сенга дўст! Нимаики десалар, азбаройи дўстликдан. Ужарликни қўй, оғайни, менга ўхшаб пешанани танғиб ишга туш! Биз ноҳақ. Улар ҳақ!

Т у р с у н. Ишламайман.

Ғ а н и. Шунча нозу фироқ етар, оғайни. Менинг илтимосимга ҳам бир уна! Сенинг жўнингдан дакки ей бериб каллам шишиб кетди. Турсунни ёмон йўлга бошлаган сен, энди ўзинг қайтар, деб дўппослаша бериб қовурғаларимни қайиштириб юборишди.

Т у р с у н. Мени тинч қўй, дедим-ку, елим! (*Кета бошлайди.*)

Ғ а н и. Оқибати ёмон бўлади!

Т у р с у н. Нима бўлса бўлиб ётар, менга бари бир. (*Кетади.*)

Ғ а н и. Менга қара!

Орқасидан чиқиб кетади. Бир оздан сўнг ёнма-ён босиб Қ а м б а р билан С а р в и киради.

Қ а м б а р. Бўлак жавоб берармикансиз деб, юрагим така-пука эди.

С а р в и (*кулади*). Энди кўнглингиз жойига тушдими?

Қ а м б а р. Жойига тушди.

С а р в и. Севасизми?

Қ а м б а р. Умрбод!

С а р в и. Алдамайсизми?

Қ а м б а р. Ҳеч қачон!

Утиб кетишади. Бир оздан сўнг Қ о б и л киради. Ариқ бўйига ўтириб ювинади, артинади, ўз-ўзича хиргойи қилади.

Қ о б и л

Юзлари ойдаккина,
Сўзлари мойдаккина.

Офати жоним ўшал,
Шавкату шоним ўшал.

Утирса-чи ёнимда.
Ишқи кезар қонимда,
Офати жоним ўшал,
Шавкату шоним ўшал.

Ошиқи беқарорман,
Йўлида интизорман.

Офати жоним ўшал.
Шавкату шоним ўшал.

Ғани қайтиб киради. Тўхтаб Қобилнинг ашуласига қулоқ
солади.

Ғани. Ия, туппа-тузук ашула айтар экансиз-ку, Қо-
бил ака?

Қобил. Зўр келгандан кейин ашула ҳам айтамиз-да...

Ғани. Нима, сиз ҳам ошиқи беқарор бўлиб қолди-
нгизми?

Қобил. Ҳа, муҳаббатни фақат ёшларга чиқарган деб
ўйлаганмидинг?

Ғани. Э, бўлмаса, қамиш билан бел боғлаб, хизматда
бўлайлик, отахон!

Қобил. Отагинанг айлансин, Ғанижон, айтсанг-айт-
масанг тўй сенсиз бўлмайди...

Ғани. Э, бўлди, қани айтинг, жигарингиздан урган
қайси момоқаймоқ?

Қобил. Хўш... Чунончи... Қўй, кейинроқ айтарман,
ҳозир қисталанг қилма!

Ғани. Э, бу ишда қисталанг қилмасангиз кеч қола-
сиз! Мана мендан ўрناق олинг! Мен қисталанг қилиб
юриб, ахири Кароматхонни ўзимга ром қилиб олдим.

Қобил. Кароматхонни ром қилган бошқа нарса, ту-
залишинг, ишга берилиб кетишинг бўлди, жигар.

Ғани (керилиб). Ҳа, буёғи ҳам бор албатта!

Қобил. Ҳайтовур ошиқ-маъшуқнинг тезроқ мудоага
етмоғи яхши.

Ғани. Маъшуқанинг номини айтинг, сизни ҳам тез-
роқ мудоага етказиб қўяй!

Қобил. Кейинроқ... Аввал ўзи билан гапни пишитиб
олай...

Ғ а н и. Гап ҳали пишмаганми?

Қ о б и л. Ҳали хомроқ...

Ғ а н и. Э-ҳа, ҳолва деб оғзимни чучитиб юрибман денг!
Иш ҳалигача пишмаган бўлса, энди икки дунёда ҳам пиш-
майди!

Қ о б и л. Э, ваҳима қилма! Ахир шоир: «Боғ аро бул-
бул боласи хушнаво кам-кам бўлур», деган...

К а р о м а т киради.

Ана, Кароматхон ҳам келдилар.

К а р о м а т. Хўш, Турсунни топдингми? Гаплаш-
дингми?

Ғ а н и. Гаплашдим... Унамайди.

Қ о б и л

Э, аттанг, ўзига-ўзи қилаётибди.

Турсунали ишлаган иш

Бари чала, бари хом.

Қайта бошдан қараб чиқдим,

Ҳаммасини тузатдим.

Айт-чи, қизим, қачонгача

Бу кўргулик, бу азоб.

Қачонгача бир юмушни

Икки қайта қиламиз?

Бу аҳволда кузга бориб

Шармандамиз чиқади!

К а р о м а т

(ғазаб билан)

Сабр қилдик, энди бўлди

Эвенодан ҳайдашдан

Бўлак чора қолгани йўқ!..

Ғ а н и

Улдирмоқчисизларми?

К а р о м а т

Емон йўлга солиб қўйиб
Энди ачинасанми?

Ғ а н и

Нима қилай сўзларимга
Сира қулоқ солмаса!

К а р о м а т

Аввал қандай қилган эдинг
Емон йўлга солганда?

Қ о б и л

Ғанижонни кўп койима
Энди унинг айби йўқ...

Ғ а н и

Ҳа, бормисиз, Қобил ака!

К а р о м а т

Ҳа, бўлмаса индамасдан
Кўя бериш керакми?
Унинг нозу фироқиға
Қачонгача чидаймиз?
Комсомолдан ўчирамиз!

Ғ а н и

Ахир, Турсун аканг-ку!

К а р о м а т

Ака бўлса дуруст бўлсин!
Бизни уялтирмасин!

Қ о б и л

Хўп, мен борай, яна бир оз
Чаласи бор ишимнинг...

Қ о б и л кетади.

Ғ а н и

(мулойим)

Кароматхон...

К а р о м а т

(ҳамон ғавабда)

Нима дейсан?

Ғ а н и

Қара, қандоқ ойдин кеча...

К а р о м а т

Узим кўриб турибман...

Ғ а н и

Ахир, бир оз булбулларнинг
Қўшиғига қулоқ сол.

К а р о м а т

Юрагим гаш... Ҳеч бир қарса
Қулоғимга ёқмайди.

Ғ а н и

Ташвишларни бир оз унут,
Икки оғиз севгидан...

К а р о м а т

Муҳаббатни чақич қилиб
Чайнай бериш яхшимас!..

Ғ а н и

Хўп, унадим, фақат айт-чи,
Тўйни қачон қиламиз?

К а р о м а т

(кулади)

Мен холамдай, сен Қобилдай
Бўлганигда! Бўлдими?

Ғ а н и

Э, жонидан, ҳазиллашма!

К а р о м а т

Ахир, кузда дедим-ку!

Ғани эриб қулоч ёвади.

Ғ а н и

Кароматхон!

К а р о м а т

(Ғанининг кўкрагидан аста итариб)

Кўп талтайманг!

(Куйлайди.)

Халқ учун жон бирла хизмат қилмаган инсон эмас,
Ўлкамиз ишқида тун-кун куймаган жон жон эмас.

Сайр этиб бўстонни булбул билмаса гул қадрини,
Беҳаё юзи қародир, лойиқи бўстон эмас.

Севги дилнинг гавҳари, гавҳарни исроф этса дил,
Кўҳна бир вайронадир, ишқ гавҳарига кон эмас.

Севги истар: ҳам мурувват, ҳам садоқат, ҳам сабот,
Севги гулзорини сайр этмоқ иши осон эмас.

Ғ а н и

(куйлайди)

Қошингни қорасига,
Хол бўлай орасига.

Асло раҳминг келмайди,
Бировнинг боласига.

К а р о м а т

(куйлайди)

Булбул қайда сайрайди?
Гулзоримда, боғимда.
Кўнглим гулдай яйрайди,
Сени кўрган чоғимда.

Ғ а н и

Қошинг асли қорадир,
Ўсма қўйганинг ёлғон.
Сенинг учун мен куйган,
Сени куйганинг ёлғон.

К а р о м а т

Шубҳа солма ўйингга,
Қурбон бўлай бўйингга.
Кузда план тўлганда,
Тўй қўшилар тўйингга.

Жамолнинг овозини эшитиб, Ғани билан Каромат ўзларини
панага оладилар. Жамол гапирганича киради.

Ж а м о л

Қандоқ қилай! Қандоқ қилай,
Уйқу қочди кўзимдан.
Кўргим келди, ичим ёниб,
Ётолмадим ўрнимда.

Каромат билан Ғани кулади.

К а р о м а т

Нима бало, Жамол опа,
Юрак қўлдан кетдимиз?

Ж а м о л

(ҳазиллашади)

Сизда бор ишқ менда йўқми?

К а р о м а т

Ким у, урган жигардан?

Ж а м о л

(куйлайди)

Кўйлаги кўк шоҳидан,
Кумуш жиға бошида,
Минг айланиб-ўргилиб,
Кетолмайман қошидан.

К а р о м а т

Ким экан у?

Ж а м о л

Пахтахон!

Ғани билан Каромат шарақлаб кулишади.

Пахтахонга кўнгил берсам,
Арзир, пахта давлатим.
Пахта менга чирой бўлди,
Пахта бўлди савлатим.
Қаранг, қандай товланади,
Шабодада селкиллаб.
Жонивор бирам чиройлики,
Шайдо қилар ҳуснига.

Каромат билан Ғани кулади. Жамол куйлайди.

Савлатим, қудратим, жонимсан пахта
Омборлар лиқ тўлган донимсан пахта.
Кийган либосимсан, нонимсан пахта.

Туганмас бойлигим, конимсан пахта.
Давлатим, шавкатим, шонимсан пахта.

Сен билан юзим оқ, топдим шараф-шон,
Сен билан кўксимда ярқирар нишон.
Сен билан турмушим бўлди фаровон,
Туганмас бойлигим, конимсан пахта.
Давлатим, шавкатим, шонимсан пахта.

Сен билан водийлар касб этди жамол,
Сен билан ўлкамиз бўлди баркамол.
Тилларда дostonсан, элларда мақол,
Туганмас бойлигим, конимсан пахта,
Давлатим, шавкатим, шонимсан пахта!

Каромат билан Фани жўр бўлади. Қамбар билан Сарви
киради.

Фани

(Қамбарга)

Турсунжонни кўрмадингми?

Қамбар

(кулади)

Яна район шекилли?

Фани

Э, бўлди-да, қачонгача
Ахир, таъна қиласан?

Қамбар

Дуруст, дуруст, пича ақл
Кирай дебди, тамбалга.

Фани

Тилинга сал эҳтиёт бўл,
Қисқартириб қўяман.

Қ а м б а р

Ҳазиллашиб бўлмайдимиз?

Ғ а н и

Ҳазилнинг ҳам ўрни бор.
Дейиб қўй, бундан кейин
Тамбал деса кимда-ким,
Иши чатоқ... кейин мендан
Хафа бўлиб юрмасин!

Қ а м б а р

Агар гапинг тўғри бўлса...

Ғ а н и

Ёлғони йўқ гапимнинг,
Энди мендан иш сўранглар,
Иш сўранглар, фақат иш!
Мана энди синашамиз,
Ким тамбалу ким чаққон!

Қ а м б а р

Ана бу гап марднинг гапи!

С а р в и

Табриклаймиз, Ғанижон.

Ж а м о л

Кўз тегмасин, ҳозир тузук,
Айнимаса бўлгани.

Ғ а н и

Бундан буёқ айнимайман,
Хотиржам бўл, онажон.

Ж а м о л

Барака топ, ҳамма хурсанд
Қўшақари ҳамманг ҳам.

Ешлар кулишади. Жамол хурсанд.

Ғ а н и. Айтгандай, янги гапдан хабарларинг борми?
Қ а м б а р. Хўш?
Ғ а н и (кулади). Қобил ака ошиқ бўлиб қолибди.

Ҳамма кулади. Жамол безовта.

Ж а м о л. Вой шўрим...
К а р о м а т (кулади). Ростданми?
С а р в и (кулади). Жазманлари ким экан?
Ғ а н и. Айтмади.
Ж а м о л (енгил тортади). Ҳа, хайрият!
Ғ а н и. Аммо бари бир биламиз. (Жамолга.) Сиз бил-
майсиэми?
Ж а м о л (қўрқади). Нимани?
Ғ а н и. Қобил аканинг маъшуқаси ким?
Ж а м о л. Мен қаёқдан билай, болам? У киши менга
сири асрорини айтармиди?
С а р в и (кулади). Яна Қобил акамнинг жазмани ўз-
нгиз бўлиб юрманг?

Кулги.

Ж а м о л (ҳаяжонда). Вой, нега унақа дейсиз, Сарви-
хон, нима, мен эсимни ебманми? Бизда муҳаббат нима қил-
син? Нимаики бўлса ёшликда ўтиб кетган! Энди навбат
сизларники, қоқиндиқлар!

С а р в и

(кулиб, ҳазил қилиб)

Шафтолининг шохини
Эгиб олманг, Жамолхон.
Ака-ука деб юриб
Тегиб олманг, Жамолхон.

Кулги.

Жамол. Ҳой, Сарвихон, яна ўйиндан ўқ чиқариб юрма!

Узоқдан Қобилнинг ашуласини эшитилади. Ҳамма қулоқ солади.

Қ о б и л
(узоқдан)

Юзлари ойдаккина,
Сўзлари мойдаккина,
Офати жоним ўшал,
Шавкату шоним ўшал.

Ғани. Ана, ошиқи беқарор келаётибдилар! Ҳозир гапга соламиз! Сирини биламиз!

Жамол (ҳаяжонда). Болам, отанг тенги одам билан ҳазиллашгани уялмайсанми! Боринглар, ўйланглар, дарё бўйини айланинглар! Қаранглар, қандоқ чиройли ойдин кеча, нах одамнинг ҳаваси келади! Бора қолинглар, қоқиндиқлар.

Каромат. Рост, юринглар, дарё ёқасини айланамиз!

Кетишади. Жамол бўшашиб ерга ўтиради, терини артади.
Ашулани давом эттириб Қобил киради.

Қ о б и л

Ошиқи беқарорман,
Йўлида интизорман,
Офати жоним ўшал,
Шавкату шоним ўшал.

Жамол (энсаси қотиб). Ҳой, ошиқи беқарор, секин, битта-яримта эшита кўрмасин!

Қобил. Оҳ, маликам, шу ердамисиз?

Жамол. Вой, мени нега малика дейсиз, отим Ойжамол-ку! Нима, ошиқ бўлдим деб, номимни унутиб қўйдингизми?

Қ о б и л
(куйлайди)

Ойжамолим, ой Жамол!
Латофатга бой Жамол!

Ишқингда беқарорман.
Васлингга интизорман.

Ж а м о л

(куйлайди)

Беҳуда уринманг,
Кучингиз етмайди, почча.
Жамолнинг кўнгли тошдан,
Тишингиз ўтмайди, почча.

Қ о б и л

Тишлайдиган тишим йўқ,
Тишим билан ишим йўқ,
Таллагоним ўзингсан,
Сендан бўлак кишим йўқ.

Ж а м о л

Айтдим-ку, ишқингизни
Қилманг менга ҳавола.
Бўлак савдони ўйланг,
Чеккунча оҳу нола!

Қ о б и л

Ишқинг майидин ичсам,
Улгунча қона-қона.
Бўлмай адо, Жамолхон,
Ҳажрингда ёна-ёна.

Ж а м о л. Нимага ишқингизни ҳаммага достон қилиб
юрибсиз?

Қ о б и л. Ҳаммага эмас, ўғлимга айтдим, хо-
лос!

Ж а м о л (ҳайрон). Уғлимга? Уғлингиз ким?

Қ о б и л (кулиб). Ким бўлар эди. Ганижон-да.

Ж а м о л. Вой товба, қачондан бери Ганижон сизга
ўғил бўлиб қолди?

Қ о б и л. Сенга ишқим тушгандан бери...

Ж а м о л. Вой ўлмасам!

Қобил. Ҳа, энди Ғанижон бориб-бориб иккаламизга ҳам ўғил бўлади-да!

Жамол. Хомтама бўлманг, дадаси!

Қобил (жонланиб). Дадаси дедингизми?

Жамол. Қочиримга тушунмас экансиз-да!

Қобил. Ақлу ҳушимни олиб қўйганингдан бери, унча-мунча қочиримга тушунмайдиган бўлиб қолганман, фа-риштам.

Жамол. Бўлди, кўп хушомад қила берманг. Агар яна битта хушомад қилсангиз, нах устингиздан парткомга ариза бераман!

Қобил. Кошки эди!

Жамол (ҳайрон). Вой нега?

Қобил. Ҳамдамжон тушунадиган, аҳли дард, киши-ларнинг ҳожатини чиқариб юрадиган одам, дардимизни биларди-ю, дарров бошимизни қўшиб қўяр эди...

Жамол. Мен рози бўлмасам ҳам-а?!

Қобил. Бўлмаса ҳар кун кўча-кўйда, ишқингда ёр-ёр айтиб, чирманда чалиб, рақс тушиб юрадиган бўп қола-ман...

Жамол (кулади). Ўлсин жиннига...

Қобил. Майли, сирри-пинҳонимиз элга ошкор бўл-син!

Жамол (жиддий). Ҳазил десам ростга ўхшайди-ю!

Қобил. Севги бобида ҳазиллашиб бўладими?

Жамол (қўрқди). Мени шарманда қилмоқчимисиз?

Қобил. Кўчага чиқиб дод дейишдан бўлак иложим қолмади, Жамолхон.

Жамол. Бошимга мушкул савдо солиб қўйдингиз-ку! Уҳҳ... Муҳаббат деганлари ҳам бор бўлсин...

Ташқаридан раиснинг овози эшитилади. Қобил билан Жамол судбатдан тўхтаб, қулоқ солишади.

Тешабой (ташқаридан). Бундан ортиқ чидаш мум-кин эмас! Бўлди!

Раис, Ҳамдам, Тоштемирлар киради.

Мана, Қобил ака айтсин!

Қобил. Турсун жўниданми?

Тешабой. Ҳа.

Қобил. Эпақага келадиган эмас.

Тешабой. Ана! Кўпчиликнинг фикри шу! Тоште-

мир, бор, ернинг тагига кириб кетган бўлса ҳам ахтариб топ, дарҳол ҳузуримга келтир! Мен у билан узил-кесил гаплашмоқчиман!

Тош темир. Хўп! (Кетади.)

Ҳамдам. Оғир бўлинг, раис, ҳиссиётга берилиш ярамайди.

Тешабой (тутақиб). Ахир қандоқ қилиб ҳиссиётга берилмай?! Бу бола туфайли ҳаётимдан ҳузур, уйқумдан ҳаловат йўқолса! Кўрингандан таъна эшитсам! Кўчада бош кўтариб юролмасам!

Ҳамдам. Ахир Турсун ўғри, каззоб эмас-ку! Душман ҳам эмас-ку!

Тешабой. Турсун қилган ишни душман ҳам қилмайди!

Ҳамдам. Унчалик эмас, ошириб юборманг!

Тешабой. Нима, тегма, индама демоқчимисиз?

Ҳамдам. Йўқ, индаш керак, тартибга чақириш керак. Аммо ётиги билан! Сизга ўхшаб, уйдан ҳайдаб юбориш билан эмас!

Тешабой. Ҳа, уйдан ҳайдадим! Ҳали бу оз! Колхоздан ҳам ҳайдаш керак!

Ҳамдам. Ошиқманг, раис.

Тешабой. Ахир отани ҳурмат қилмаганда ҳам халқни ҳурмат қилиши лозим эди-ку! Нима учун кўпчиликнинг юзига оёқ босади, бу нонкўр! Э, ундай боланинг боридан йўғи!

Ҳамдам. Тушунтириш керак!

Қобил. Тушунгиси йўғ-да, Ҳамдамжон! Тушунса шу чоққа довур тушунмасмиди? Дуруст, чунончи, уни колхоздан ҳайдаш тўғри бўлмасу, лекин қаттиқроқ чора кўриш зарур! Бу аҳволда қолдириб бўлмайди.

Тешабой. Ахир, биласиз-ку, Турсун туфайли колхозчилар безовта, ташвишда! Унинг касри бўлакларга ҳам тегаётибди. Колхозда интизом бўшашиб кетди. Бировга бир нарса десам, аввал эркатойингизни ишга солиб олинг, кейин бизга гапиринг, дейди! Улар ҳақ! Битта Турсунни деб кўпчиликнинг дилини сиёҳ қилишга виждоним чидамайди! Агар иш шу тахлитда борадиган бўлса, райкомнинг бюросига ҳам тушамиз!

Ҳамдам. Бир мартаба бюрога тушишимиз турган гап! Турсуннинг шу аҳволга тушиб қолишига ҳаммадан кўпроқ сиз билан биз айбормиз! Қарамасангиз, покиза ерни ҳам ёввойи ўт босади.

Т е ш а б о й. Ўтга ўт қўйиш керак, токи ер тозалансин!

Ҳ а м д а м. Ахир, бир туп ғўза шикастланса, атрофида парвона бўламиз; кўзимизнинг оқу қорасидек авайлаб парвариш қиламиз; нимаики чора кўриш лозим бўлса ҳаммасини кўрамиз; ғўза ўнглалмагунча, вояга етмагунча тинмай жонбозлик кўрсатамиз! Хўш, нима учун бутун бошлиқ бир одамнинг тақдирига бунчалик енгил ва бепарво қарашимиз керак? Ахир Турсунжоннинг қадри қиммати бир туп ғўзача ҳам йўқми?

Ранс жим, чуқур ўйда.

Ж а м о л (ўпкаси тўлади). Рост айтасиз, Ҳамдамжон! Рост, укам бечора бекорга нобуд бўлиб кетмасин! Уйлаб иш қилинглар! (Чиқиб кетади.)

Т е ш а б о й (ҳовридан тушади). Нима қил дейсизлар!

Ҳ а м д а м. Сабр қилиш керак! Чидамли бўлиш лозим. У енгиллик қилса, биз оғир бўлайлик. У дағаллик қилса, биз мулойим бўлайлик.

Қ о б и л. Унда тамом бошимизга чиқиб олади-ку!

Ҳ а м д а м. Янглишасиз, Қобил ака. Турсун ҳеч нарсага тушунмайди, ҳеч қандай муомилага кўнмайди, деб ўйлаш хато! У ҳам инсон. У ҳам муомилани билади. Аммо муомила қила билиш керак!

Т е ш а б о й. Ҳа, нега шу чоққача, ўша биз билмайдиган муомилангизни қилиб, тузатмадингиз?

Ҳ а м д а м. Агар сизлар аралашмаганларингизда, аллақачон тузалган бўлар эди.

Т е ш а б о й. Ўғлим бўлади-ю, қандоқ қилиб аралашмайман?!

Ҳ а м д а м. Ҳа, бале! Бирингиз ўғлим деб, бирингиз акам деб, бирингиз қариндошим деб, бирингиз ўртоғим деб, яна бирингиз севганим деб, аралашдингиз. Ва ҳар сафар мен ишни зўрга тўғрилаганимда бузиб келдингиз. Ахир Турсунга ҳам осон эмас. Уни нари бориб, бери олиб келдик. У ҳам қаттиқ изтиробда. Қалби яраланган. Ахир биз яраланган қалбга малҳам қўйиш ўрнига ҳадеб талалай берсак, тузалармиди? Ҳар кимнинг ўзига яраша муомила қила билиш керак. Биров ундоқ, биров бундоқ. Биров қаттиқ гапни хоҳлайди, биров юмшоқ гапни. Биров иссиққа кўнади, биров совуққа!

Ранс жим, ўйда.

Қобил. Бир ҳисобдан бу гапингиз ҳам тўғри, Ҳамдамжон. Уйлаб қарасам, чунончи, гапингизнинг жони бор кўринади. Дарҳақиқат, баъзан ҳаммамиз ҳам ўлгудек тезлик қиламиз. Шу, чунончи, муомила вақтида оғир бўлайлик деб яхши ният қиламизу нарироқ бориб унутиб қўямиз, бўлар-бўлмасга повиллаб ёниб кетамиз, пишиб турган ишни бузиб юборамиз...

Турсунни бошлаб, Тоштемир киради.

Тоштемир. Мана, топиб келдим! Унамай зўрга келди.

Турсун жим, гапгин, боши қуйи солинган. Оғир жимлик..
Ҳаммамнинг кўзи Турсунда.

Тешабой (ўзини ушлашга ҳаракат қилади). Қаерларда юрибсан?

Турсун (кўзини ердан олмай). Тўғри келган ерда...

Тешабой. Тўғри жавоб бер!

Турсун. Тўғриси шу, отажон, уйдан ҳайдаганингиздан бери тўрт томоним қибла. Бошим қаёққа оғса, ўша ёққа қараб йўл соламан... Касофатим тегмасин деб одамлардан узоқроқ юрибман. Гоҳ далада... Гоҳ дарё бўйида, гоҳ гўза ёқасида...

Тешабой. Пичинг қилмай гапир!

Турсун. Пичинг қилишга фаросатим етармиди, отажон?

Тешабой (бегоқат). Иш қалай? Иш?

Турсун. Ҳоли қудратимга яраша қимирлаб турибман... Қобил акамнинг айтишларига қараганда, ишимнинг мазаси йўқ эмиш.

Қобил. Ўзингни гўлликка солма!

Турсун. Йўқ, рост! Ахир сиздек, қилни қирқ ёрадиган донишманд, тажрибакорнинг сўзига шак келтириб бўладими?

Қобил (тутақиб). Йўқ, бу одам билан гаплашиш мумкин эмас!

Турсун. Кошки, менга ҳам яхши бўлар эди...

Тоштемир. Ука, отдан тушсанг ҳам эгардан тушмайсан-а. Бунча димоғ қилмасанг!

Турсун. Димоғ қилаётганим йўқ, ўртоқ бригадир. Димоғ қаёқда-ю, мен қаёқда. Қанотимни қайириб, бўйним-

ни букиб қўйдиларинг-ку, димоғ қиладиган жойим қолди-ми! Мен пуф деса учиб кетадиган бир хасман...

Тешабой (чидамасдан). Бас! Бўлди! Кўп бидиллама!

Турсун. Хўп, отажон, мана бидилламадим.

Оғир жимлик.

Ҳамдам. Нега бундоқ қиласан, Турсунали? Ҳамма билиб турибдики, гапларинг бошдан-оёқ қочирим, гина-кудурат! Биз сенга нима ёмонлик қилдик! Сени нотўғри йўлдан қайтариб гуноҳ қилдикми?

Турсун (оғир). Сиздан гинам йўқ, Ҳамдам ака.

Ҳамдам. Мен кўпчиликнинг гапини айтиб турибман. Модомики, мендан гинанг йўқ экан, бошқалардан гина қилишга ҳам ҳаққинг йўқ.

Каромат, Ғани, Сарви, Шоҳиста ва Қамбаралиларни бошлаб Жамол киради. Аста-секин колхозчилар тўплана бошлайди. Ҳамма жим, гапга қулоқ солади.

Турсун. Тўғри айтасиз, ҳаққим йўқ... Ҳеч нарсага ҳаққим йўқ... Ҳеч кимга ҳаддим сиғмайди.

Тоштемир. Илгари бунақа эмас эдинг-ку?

Турсун. Илгариги замонлар ўтиб кетган.

Тешабой (тутақиб). Тўғри жавоб берасанми, йўқми?!

Турсун. Эгри жавоб берганим йўқ, отажон. Уларнинг тўғри тушунишга ҳаракат қилсаларинг бас...

Тешабой. Жим, беадаб!

Ҳамдам (секин). Оғир бўлинг, раис.

Тешабой. Муддаонг нима?

Турсун. Ҳеч қандай муддаом йўқ... Мени тинч қўйсаларинг бўлгани...

Тешабой. Ҳаммани ташвишга солиб қўйиб, энди тинч қўй дейсанми?

Турсун. Бўлмаса колхоздан кета қолай, ҳамма ташвишдан қутулади...

Тешабой (дарғазаб). Йўқол, жувонмарг! Кўзимга кўринма!

Турсун. Ҳайдасангиз, ҳайдамасангиз колхоздан кетишга қарор қилиб қўйганман. Битта тирикчилик бўлса ҳамма ерда ҳам ўта беради... Ҳаммоллик қилсам ҳам ку-

нимни кўраман. Оч қорним — тинч қулогим. (Тез чиқиб кетади.)

Шоҳиста йиғлайди, қолганлар лол.

Каромат. Ака! (Турсуннинг орқасидан бормоқчи бўлади.)

Тешабой. Борма! Ялинма! Юзи қурсин!

Каромат тўхтади.

Ҳамдам. Йўқ, бориш керак! Уни ҳалокатдан қутқариш керак!

Турсуннинг орқасидан кетади. Каромат, Шоҳиста, Фани
Ҳамдамга эргашади. Қолганлар лол. Раиснинг боши қуйида, у
ғамгин. Мунглин музика янграйди.

Парда

ТУРТИНЧИ ПАРДА

Озода, безатилган, чиройли бригада шийпони. Шийпонга гиламлар солинган, стол-стуллар қўйилган, ҳар хил шиорлар, плакатлар осилган. Кўзни қамаштиргудек порлаб электр чироқлари ёнмоқда. Шийпон олдида чаман бўлиб очилиб ётган гулзор ҳавасни келтиради. Гулзор атрофида гилам, кўрпачалар тўшалган шиннам каравотлар. Олтин куз. Августнинг охирлари, пахталар фарқ очилган. Узоқда оқариб дарё ва қорли тоғлар кўринади.

Колхозчилар эрта тонг билан биринчи теримга тушмоқдалар. Шу муносабат билан ҳаммада кўтаринки руҳ. Далага оқшом қоронғилиги тушиб келмоқда. Ҳар томондан ишни тамомлаб даладан қайтаётган колхозчиларнинг ашулалари эшитилиб туради. Музыка янграйди. Ошпаз аёл каравотларни супурмоқда. Юзларини артиб, хурсанд ҳолда Тоштемир киради.

Тоштемир. Ҳорманг, хола!

Ошпаз. Бор бўл. Узинг ҳорма, болам.

Тоштемир (каравотга ўтиради). Чой-пойингиз борми, хола. Юрагим куйиб кетди.

Ошпаз. Чой тайёр, болам. Ҳозир.

Ошпаз ташқарига чиқиб бир чойнак чой, пиёла олиб келиб, Тоштемирнинг олдига қўяди.

Тоштемир. Ҳа, раҳмат, кам бўлманг.

Ошпаз. Нон-пон ҳам берайми?

Тоштемир (чойдан ичади). Йўқ, раҳмат! Аммо лекин, чойни қойил қилиб дамлабсиз.

Ошпаз (мақтанади). Ҳа, чой дамлашда ҳам катга ҳикмат бор-да, холанг ўргулсин. Мана сенга битта мисол...

Тоштемир (кулади). Хўш, уни-буни қўйинг, катта самоварларга олов ташланганми?

Ошпаз. Ловиллаб турибди.

Тош темир. Қозонларга ўт ёқилганми?

Ошпаз. Гул-гул бўлиб ёнаётибди.

Тош темир. Масаллиқ қалай?

Ошпаз. Жойида, болам, жойида. Савзисидан тортиб зирасигача тахт.

Тош темир. Ками кўстингиз йўқми?

Ошпаз. Ҳаммаси нукаммал.

Тош темир. Ғўзаларни кўраётибсизми? Яхши очилбдими?

Ошпаз. Ғўза ғўза бўлиб бунақа очилган эмас, болам! Худди тўкиб қўйгандаг-а! Теримга шўтдан тушасиларми?

Тош темир. Йўқ, бу ер машина билан терилади. Биз этак томондан тушамиз.

Ошпаз. Хўп, болам, мен ўчоқ бошига борай, бирор нарса керак бўлса чақирарсан.

Тош темир. Хўп.

Ошпаз кетади. Тешабой киради.

Тош темир. Э, келинг, раис, қаёқларда юрибсиз, дарагингиз йўқ?

Тешабой. Далада юрибман. Икки кун бўлди, уйга ҳам борганим йўқ. Кеча кечаси ўнинчи бригаданинг шийпонида қолиб кетдим. Бугун эса олтинчи бригаданинг шийпонида ётиб қолдим, кетгани қўйишмади.

Тош темир (чоё узагади). Бўмаса, бугун бизнинг шийпонда қолар экансиз-да! Эртага эрталаб теримга шу ердан чиқамиз...

Тешабой. Хўп, фақат, уйга бир ўтиб келишим керак, кийимларимни ўзгартириб олай. Шу топда ҳам дала ни яёв айланиб келаётибман. Дала чиройли, одамлар хурсанд. Ғўзаларга қараб тўймайсан, одамларга эса ҳавасинг келади. Одамларнинг руҳи баланд, юзларидан табасум, ғозиларидан ашула аримайди, худди далада тўй бўлаётгандек.

Тош темир. Ҳа, ростдан ҳам эртага тўй-да, терим бошланади...

Тешабой. Далага қараб, одамларга қараб туриб кўзимга ёш келди... Қариликданмикан? Ё шодликданми?

Тош темир (кулади). Шодликдан, раис, шодликдан.

Тешабой. Ҳа, шундай... Шодликдан бўлса керак. Хўш, этак, қоп-қанор етарлими?

Тош темир. Етарли.

Тешабой. Тош-тарози? Улов? Машина?

Тоштемир. Ҳаммаси шай.

Тешабой. Терим машиналарининг Ҳаммаси келди-ми?

Тоштемир. Ҳаммаси келган.

Тешабой. Механик Ҳайдовчилардан хабар олишиб туришганмикан?

Тоштемир. Хотиржам бўлинг, ками кўстлари йўқ, овқат, ётоқ, Ҳаммаси жойида.

Тешабой. Ҳамдамжон ҳали ҳам райондан қайтгани йўқми?

Тоштемир. Йўқ. Кеп қолар... Нима дейсиз, топ билан одамларга ош тортиб, карнай-сурнай билан теримга тушсак?

Тешабой (*хурсанд*). Жуда яхши бўлади!

Тоштемир. Тўйдек бўлсин дедик.

Тешабой. Ҳа, тўйдек бўлсин! Ахир биринчи терим билан ҳосил тўйи бошланади-да! Тўй!.. (*Хаёлчан*) Бу, Турсун қаёқларда юрган экан? Нега бундоқ қилади, а? Наҳотки шу чоққача доми дараксиз кетса?..

Тоштемир. Ҳадеб ташвиш торта берманг, кеп қолар...

Тешабой. Келса шу чоққача келар эди. Мени жуда ҳам қийнаб юборди, бу бола... (*Урнидан туради.*) Хўп, мен уйга бориб келай.

Тоштемир. Мен ҳам хирмон томонга ўтиб келаман.

Тешабой билан Тоштемир чиқиб кетади. Бир оздан сўнг Шоҳиста киради. У ғамгин, гулзордан гул узиб, каравотга келиб ўтиради.

Шоҳиста

(*ария бошлайди*)

Пора-пора бўлди дил, ёнимга дилдор келмади,
Кўргузиб аҳду вафо менга, вафодор келмади.

Қолдириб ҳижронда ўз ёрига озор айлаган,
Тенги йўқ, чексиз азоб берган дилозор келмади.

Майли, озор берса ҳам келсин дебон зор йиғладим,
Келмади, кўзим йўлида, севгили ёр келмади.

Шоҳиста ашуладан тўхтаб хаёл суради, музикада фарёд.
Сўнг музика шодлик куйига ўтади. Кулишиб Сарви билан
Каромат киради.

Сарви

(ҳазилни давом эттириб, ашула бошлайди)

Бизнинг Қамбар гоят содда,
Боқишлари фавқулодда,
Оқизмасдан, томизмасдан
Ҳар сўзимни сақлар ёдда.

Кулги.

Каромат

Бизнинг жазман доим хандон,
Арзир унга бўлсам қурбон,
Иккимиз хўп опоқ-чапоқ,
Уртамизга тушмас ҳижрон.

Кулги.

Шоҳиста

Ақлу ҳушни олган ёрим,
Дилга олов солган ёрим,
Айтинг, дўстлар, келармикин,
Узоқларда қолган ёрим?

Қизлар кулгидан тўхтаб, жиддий қиёфа оладилар.

Сарви

Хафа бўлманг, дугонажон,
Рангингизни қилманг сомон.
Уйнаб-кулинг, хурсанд бўлинг,
Келиб қолар эсон-омон.

Каромат

Кўп бўп қолди дараги йўқ,
Хабари йўқ ҳали ҳам.
Жигар экан, ўйлаганда
Ачишади юрагим.

С а р в и

Ундай бўлса, нега ахир,
Ранжитдингиз шўрликни?

К а р о м а т

Гуноҳини била туриб,
Жигарим деб, яширсак,
Халқ олдида бебурд бўлиб
Қолмасмидик, Сарвихон...
Гуноҳ қилди, жазоладик,
Бошқа чора йўқ эди.
Лекин жигар... эсга тушса,
Ачинаман, албатта...

С а р в и

Аммо раис, назаримда,
Ачинмайди шекилли.

К а р о м а т

Янглишасиз, қандай қилиб
Ачинмасин ўғлига?
Тўғри, отам одамларга
Билдирмайди сирини.
Аммо ўйлаб фарзандини,
Ич-ичидан ёнади.
Баъзан ўйлаб кечалари,
Ухлай олмай чиқади.

Ш о ҳ и с т а

Севамиз ҳам... Куямиз ҳам...
Уртоқ, қандай қилайлик?
Айтинг-айтинг, қайда бўлса
Омон бўлсин, соғ бўлсин...

Дала томондан Ж а м о л о п а келади.

С а р в и

(кулади)

Гўзаларнинг дийдорига
Тўйдингизми?

Ж а м о л

Ҳа, тўйдим.
Ана, энди маза қилиб
Дам олсам ҳам бўлади.

К а р о м а т

Келинг, бир оз, Жамол опа,
Суҳбатлашинг биз билан.

Ж а м о л

Бо, силарнинг суҳбатларинг,
Йигитларнинг жўнидан.
Ё ғийбати, ё мақтови,
Ё севгиси, ё рашки.

С а р в и

Сиз ҳам ёшлик чоғингизда,
Севиб бирор йигитни,
Кеча-кундуз хаёлида
Ёнгандирсиз ўт бўлиб?

Ж а м о л

Иложи йўқ... бўган, бўган
Қирчиллама вақтимда...

С а р в и

(кулиб)

Хўш, ҳозир-чи?

Ж а м о л (*хавотирда*). Ҳозир? Ҳозир нима бўпти?

С а р в и. Бўладигани бўп қопти-ку, айтийми?

Ж а м о л. Ҳа, нимани айтасан, ҳеч гап бўлмаса!

С а р в и (*кулади*). Ҳеч гап бўлмаса нега қизариб кетдингиз?

Ж а м о л (*гап тополмайди*). Ҳа, ука, гапинг қизарадиган гап-да!

Қизлар кулишади.

К а р о м а т. Қандоғ бўлганини ўзингиз айтиб бера қолинг.

Ж а м о л (ҳаяжонда). Бўлмаган гапни гапирманглар. Айб бўлади! (Гапни бошқа ёққа бурмоқчи бўлиб) Уҳҳ... Жоним-ей, мен ошхона томонга ўтиб келай...

С а р в и (Жамолнинг йўлини тўсиб). Аввал айтасиз, кейин кетасиз!

Ж а м о л. Тавба, бу қиз жинни-пинни бўлганми? Ҳа, нимани айтаман?

С а р в и. Қобил акам билан...

Нарёғини айтолмай кулиб юборади. Бошқалар ҳам кулади
Жамол бўшашиб каравотга ўтиради.

Ж а м о л. Вой шўрим... Ҳой, нима бало, ўз оғзи билан айтдимми?

С а р в и. Йўқ...

Ж а м о л. Бўмаса қаёқдан билдинг?

С а р в и (кулади). Нимани?

Ж а м о л (қўлга тушганини пайқаб). Ким билади, ўзинг алланималар деяпсан-ку?

Қизлар кулиб қотади.

С а р в и. Вой, Жамол опа-е, жуда ҳам муғомбир бўлиб-сиз.

Ж а м о л (ўрнидан туради). Бўлди, мени кўп калака қилаверманглар.

С а р в и. У кун ариқ бўйида гаплашиб турганларини ўз кўзим билан кўрганман. (Кули.) Энди яширмай қўя қолинг, тўй қачон?

Кули.

Ж а м о л. Вой тўйларинг бор бўлсин... Мен ўша Қобил акангизни товбасига таянтириб қўймасам... Шошмай турсин ҳали, ўша, янги чиққан Мажнун... (Учоқ боши томон кетади.)

Қизлар қотиб кулишадилар. Қ а м б а р билан Ғ а н и киради.

Ғ а н и

Ойимқизлар, соғинтириб
Қўймадикми ҳаяллаб?

К а р о м а т

Ҳа, ҳозироқ чап кўзимиз
Учиб турган эди-я!

Кулги.

Қ а м б а р

Мана биз ҳам учиб келдик
Булбул бўлиб гулзорга!

К а р о м а т

(ашула бошлайди)

Боғ айлана чий тутдик.

С а р в и

Келасиз деб кўз тутдик.

К а р о м а т

Кечикди деб сизларни,

С а р в и

Қон ила зардоб ютдик.

Кулги.

Ғ а н и

Эшик олди гул ҳовуз.

Қ а м б а р

Гул тергани келганмиз.

Ғ а н и

Гулни баҳона қилиб...

Қ а м б а р

Ер кўргани келганмиз.

Кулги.

Ташқаридан Қобилнинг ашуласи эшитилади.

Қ о б и л

(ташқаридан)

Юзлари ойдаккина,
Сўзлари мойдаккина,
Шавкату шоним ўшал.
Офати жоним ўшал.

С а р в и. Юринглар, бекиниб пойлаймиз, қани, нима бўлар экан?

Ғ а н и. Яхши эмас!

Қ а м б а р (Ғанининг қўлидан тортади). Э, ҳазил-да, юраверсанг-чи!

С а р в и. Қани, ўзларингни панага олинглар. Мен бо-риб Жамол опани чақирвораман.

С а р в и ўчоқ боши томон чопиб кетади. Бошқалар ўзларини панага олади. Ашуласини давом эттириб, хурсанд ҳолда Қ о б и л киради.
Гул узиб чаккасига тақади.

Қ о б и л

Лоақал бир боқмади,
Қошларини қоқмади.
Шавкату шоним ўзи,
Роҳати жоним ўзи.

Қўлида бир чойнак чой ва пиёла кўтариб Ж а м о л киради.

Ж а м о л. Раис қани?

Қ о б и л. Билмадим.

Ж а м о л. Чой олиб келсин деган экан-ку?

Қ о б и л. Ҳа, чой бўлса ўзимиз ҳам ича берамиз, қани обке!

Ж а м о л. Ҳмм, энди фаҳмадим, Сарви мени яна лақиллатибди. Ҳа, қизи тушмагур, шошмай тур! (Чойни ка-

равогга қўяди.) Мана, ича қолинг! (Атрофга қараб.) Шум-такалар қаёққа кетишди?

Қ о б и л (чойни қайтаради). Хавотир олма, бу ерда иккимиздан бўлак ҳеч ким йўқ. Утир! Аммо лекин хирмонни ҳам худди ёғ тушса ялагундек қилиб қўйдим.

Ж а м о л. Хирмонни қўя туринг.

Қ о б и л (шошиб). Хўш, янги гап борми? Эшитаман! Қулоғим сизда!

Ж а м о л. Ишқимда оҳ уриб юрганингизни одамлар билиб қопти, сир ошкор бўлибди...

Қ о б и л. Ҳа, энди, Жамолхон, ойна этак билан ёпиб бўлмайди, деб айтувдим-ку!

Ж а м о л. Энди нима қилиш керак?

Қ о б и л. Дарҳол ЗАГСдан ўтиш керак!

Ж а м о л (чўчиб). Вой, эсингиз жойидами?

Қ о б и л. Ушандоқ қилсак маломатдан қутуламиз!

Ж а м о л. Вой, сиз рости билан уйланмоқчимисиз?

Қ о б и л. Ҳа, бўлмасам-чи?

Ж а м о л. Тушунасизми, ахир қанақа қилиб эрга тегаман? Шу ёшга кириб эрга теккунча эрга текканим яхши эмасми?

Қ о б и л. Ахир менга ҳам, чунончи, бундай раҳму шафқат қил-да, ишқингда оҳ уравериб, ўпкам тешилиб кетди-ку!

Ж а м о л. Ахир, ноинсоф, мени тинч қўясизми, йўқми? Ё қишлоқдан кўчиб кетайми?

Ғ а н и

(қуйлайди)

Сенга ишқим баён этдим,

Ёниб оҳиста-оҳиста.

Висолинг шарбатин ичсам

Қониб оҳиста-оҳиста!

Қ и з л а р, й и г и т л а р

(ташқаридан, худди акси садодек, секин)

Секин! Жим, жим! Секин! Жим, жим!

Секин! Оҳиста! Оҳиста!

Ж а м о л

Кўп ўтмай ишқ ўти дилда
Сўнар оҳиста-оҳиста.
Қачон ақли расо сўзга
Кўнар оҳиста-оҳиста?

Қ и з л а р, й и г и т л а р

(панадан бош чиқаришиб)

Секин! Жим, жим! Секин! Жим, жим!
Секин! Оҳиста! Оҳиста!

Қ о б и л

Қачон жонона гул юзни
Очар оҳиста-оҳиста?
Йўлимга, оҳ, қачон гуллар
Сочар оҳиста-оҳиста?

Й и г и т л а р, қ и з л а р

Секин! Жим, жим! Секин! Жим, жим!
Секин! Оҳиста! Оҳиста!

Ж а м о л

Етар қалбим ғазабларга
Тўлар оҳиста-оҳиста!
Бугун бир шўриши ғавғо
Бўлар оҳиста-оҳиста!

Қ и з л а р, й и г и т л а р

Секин! Жим, жим! Секин! Жим, жим!
Секин! Оҳиста! Оҳиста!

Қ о б и л

Дилингдан шубҳалар албат,
Кетар оҳиста-оҳиста.
Қулоғингга бориб додим
Етар оҳиста-оҳиста!

Ж а м о л

Секин сўзланг! Секин дейман!
Секин, оҳиста-оҳиста!

Қ и з л а р, й и г и т л а р

(панадан чиқишади)

Секин! Жим, жим! Секин! Жим, жим!
Секин! Оҳиста! Оҳиста!

Ж а м о л

Вой шўрим!

Қ о б и л

Пойлаб турганмидингиз?

Қ а м б а р

Уткир экан дидингиз!

Кулги.

С а р в и

Ерга бодом сочилди,
Сирларингиз очилди.
Бўлди энди яширманг!
Нархингизни оширманг!

Кулги.

Ж а м о л (жаҳли чиқади). Мен силар билан тегишли жойда гаплашаман! (Чиқиб кетади.)

Ғ а н и. Қобил ака, бўлди энди, ҳазилни йиғиштирайлик!

Қ о б и л. Ҳазил эмас, ўғлим!

Ғ а н и. Мени ҳадеб ўғлим деяверманг, бекорга хафалзшиб қоламиз.

Қ о б и л. Бу замонда муҳаббатга тўсиқ йўқ, ўғ... ука!
(Кетади.)

Қамбар (Ғанига). Ҳа, ошнам, дадалик бўлиб қолсанг ёмонми? (Кулади.)

Ғани. Ке, қўй, оғайни, дадасиз юрганим яхшироқ!

Каромат. Қани, юринглар, дарё бўйини пича айлаиб келайлик.

Қамбар. Бўпти, юринглар!

Ҳамдам киради.

Каромат. Э, Ҳамдам ака, салом! Келдингизми?

Ҳамдам. Ҳа. Ҳорманглар, шоввозлар! Иш қалай?

Каромат. Жойида.

Ҳамдам (қаравотга ўтиради). Ҳа, дуруст.

Каромат. Юринг биз билан, Ҳамдам ака, дарё бўйини пича айлаиб келамиз.

Ҳамдам. Раҳмат, райондан жуда чарчаб келдим, пича дам олай.

Каромат. Бўлмаса биз ҳозир келамиз! Қани, юринглар!

Шоҳистадан бўлак ҳамма чиқиб кетади.

Шоҳиста

Ҳамдам ака!

Ҳамдам

Лаббай, синглим.

Шоҳиста

Районда ҳам йўқмикан?

Ҳамдам

Суриштирдим, тополмадим...

Ташвиш қилма, топамиз.

Шоҳиста ғамгин чиқиб кетади. Ҳамдам ёнидан папирос олиб чекади. Жимлик. Музыка янграйди. Бир оздан сўнг дарахтнинг орқасидан буқиниб Турсунали чиқади. Бир оз иккиланиб туради. Сўнг аста Ҳамдамга яқинлашади.

Турсун

(тушқун овоз билан)

Ҳамдам ака...

Ҳ а м д а м

(Турсунни кўриб ҳайратга тушади)

Турсунали!

Т у р с у н

Тавба қилдим, кечиринг!

(Йиғлайди.)

Ҳ а м д а м

Қўй, йиғлама.

Т у р с у н

Ҳамдам ака,

Мен нодонлик қилибман.
Мен кўп билан ўйнашибман.
Қилган ишим жиноят.
Аввал бошда сўзингизга
Сира қулоқ солмадим.
Мана, энди ақлим кирди.
Сиз жуда ҳақ экансиз.
Энди билдим ҳар сўзингиз
Олтин экан мен учун.
Мана, салкам беш ой бўлди
Ит таталар ичимни.
Беш ой бўлди эшитмаган
Ҳақоратим қолмади.
Кўрингандан дашном едим,
Қайга борсам сўкдилар.
Ким кўринган: «Ҳа, колхоздан
Қочиб юрган мутгаҳам!
Жиноятчи! Оқпадар!» деб,
Қўймади ҳеч жонимни.
Шундан кейин қочиб юрдим,
Одамлардан овлоқроқ.
Аmmo ахир, пичоқ бориб
Суягимга қадалди.
Сизни истаб бунда келдим.

Инонганим фақат сиз.
Бундан буёқ йўлингиздан
Бир қадам ҳам тоймайман.
Мен ғарибга мадад қилинг,
Ҳалок бўлмай...

(Йиғлайди.)

Ҳ а м д а м

(овутади)

Йиғлама.
Йиғлама, бас! Астойдил
Иқрор бўлсанг айбингга...

Т у р с у н

Онг ичаман астойдил
Иқрор бўлдим айбимга!

Ҳ а м д а м

Узр сўра кўпчиликдан.

Т у р с у н

Минг бор узр сўрайман...
Фақат... фақат узримни
Қабул қилишармикин?

Ҳ а м д а м

Сўраб қара.

Т у р с у н

Рад қилсалар
Қора ерга кирганим.

Узоқдан Тоштемирнинг овози эшитилади.

Т о ш т е м и р

Ҳо, қани, юринглар, ҳамма шийпонга.

Турсун ҳаяжонда.

Ҳ а м д а м

Мана ҳозир гаплашамиз.

Т у р с у н

Сўраб кўринг аввал сиз.
Мен ҳозирча панароқда
Тура турай.

Ҳ а м д а м

Кетиб қолма!
Дадил бўл!

Т у р с у н

Хўп бўлади.

Турсунали ўзини панага олади. Шовқин кулги билан
колхозчилар киришади.

Қ а м б а р

Ҳаммамизни йиғиб, нима,
Мажлис қилмоқчимисиз?
Қўйинг, пича дам олайлик!

Т о ш т е м и р

Дам олинг деб чақирдим!
Бугун барвақт ётиш керак!..
Биласизки, тонг билан
Ялпи терим бошланади!

О ш п а з

Овқат тайёр!

Ҳ а м д а м

Кейинроқ!
Нима дейсиз, Турсунали
Келиб узр сўраса?

К а р о м а т

(ҳаяжонда)

Турсунали?

Ш о ҳ и с т а

Қани Турсун?
Ҳазиллашаётибсиз!

Қ о б и л

Кераги йўқ, зор эмасмиз
Дийдорини кўришга!

Т о ш т е м и р

Қани, аввал ўзи келсин,
Билайлик-чи нима гап?

Ш о ҳ и с т а

(ҳаяжон билан)

Узи қани?

Ҳ а м д а м

(кулади)

Топилади.
Турсунали, бунда кел!

Айбдорларча бошини қуйи солиб, Турсунали киради.
Шоҳиста ҳаяжонда, аммо ўзини босади. Ҳамма жим,
Турсуналига тикилади.

Ҳ а м д а м

Қани гапир!

Т у р с у н

Пушаймонман

Қилган гуноҳларимга...
Кечиринглар!

К а р о м а т

Осонликча

Кечирилмас гуноҳинг!

Уч қайтадан, тўрт қайтадан,
Меҳнат қилдик. Энди сен
Қочиб юриб тайёрига
Айёр бўлиб келдингми?

Т у р с у н

Ҳеч бўлмаса имкон беринг
Гуноҳимни оқлашга!

Ҳамма жим. Ҳаммининг кўзи Турсунда. Қандай жавоб беришни билмайди.

Ҳ а м д а м

Нима дейсиз?

(Жимлик.)

Майли, аввал
Ишда синаб кўрайлик.

(Жимлик.)

Розимисиз? Рози бўлинг!

Ж а м о л

Рози бўлдик...

Ҳ а м м а

Розимиз...

Т е ш а б о й киради.

Т е ш а б о й

(ҳаяжонини зўрға босиб)

Шошилманглар! Ҳа, келдингми?

Т у р с у н

Келдим... Мени кечиринг.

Т е ш а б о й

Ўғлим, яхши ўйладингми?

Т у р с у н

Айбларимга иқрорман!

Т е ш а б о й

Қуруқ иқрор керак эмас!
Меҳнат билан тер тўкиб,
Аввал оқла гуноҳингни,
Кейин узр сўра!

Т у р с у н

Хўп.

Ҳ а м д а м

Ишда оқла гуноҳингни,
Ишда кўрсат ўзингни!

Хато қилма бундан буёқ,
Бурди бўлсин сўзингни!

Т у р с у н

Онт ичаман бундан буёқ
Қилсам агар жиноят,
Волидамнинг берган сути
Ҳаром бўлсин мен учун!
Шоҳистахон, мени кечир!

Ш о ҳ и с т а

Кечирганман, Турсунжон!

Т у р с у н

Кароматхон, синглим, кечир!

К а р о м а т

Ишда оқла ўзингни!

Т у р с у н

Кечиринглар, колхозчилар
Қабул қилинг арзимни!

Х а л қ

Ишда оқла гуноҳингни!
Ишда кўрсат ўзингни!

Т е ш а б о й

Гуноҳ қилдинг, жазоладик,
Хато қилдинг, тузатдик.
Яна қайта иш кўрсатсанг,
Яна ҳурмат қиламиз!

Т у р с у н

Хўп, отажон, хўп бўлади.

Т е ш а б о й

Балли, раҳмат, йигит деган
Мана шундай бўлади!

Барака топ, яша, ўғлим,
Энди сендан розиман!

Хамма хурсанд.

О ш п а з

Овқатим ҳам тайёр бўлди!

Т е ш а б о й

Қани, қани, овқатга!

Тоштемир, Қамбар, Ғани, Шоҳиста, Каромат, Сарви Турсунни
ўрашади. Бошқалар овқатлангани чиқиб кетадилар.

Т о ш т е м и р

Аммо келиб яхши қилдинг,
Ҳамма ташвишда эди.
Сени кўриб қалбимиздан
Ғашлик тамом йўқолди.

Қ а м б а р

Ҳа, бу ишинг мардлик бўлди.

Ғ а н и

Мен таънадан қутулдим.

Кулги.

К а р о м а т

Эрта терим бошланади,
Кўрсатасан кучингни.

Ғ а н и

Ҳа, мен билан беллашасан!
Мусобақа боғлаймиз!
Аммо, дўстим, айтиб қўй,
Мен зўр бўлиб кетганман.

Т у р с у н

(кулиб)

Бўпти, дўстим, беллашамиз!

Т о ш т е м и р

Эҳтиёт бўл бу тамбалнинг
Кучига куч қўшилган!

Кулги.

Ғ а н и

Қачонгача тамбал дейсан,
Чаққонларни ютдим-ку!

Т о ш т е м и р

(кулади)

Хафа бўлма, одат, одат!

Ғ а н и

Одатингдан ўргулдим!
Ҳо, мен терган пахталарни
Агар тоққа юкласанг,
Чидамасдан тоғнинг бели
Чўрт узлиб кетади!

Кулги.

Қ а м б а р

Мақтанишда суягинг йўқ!
Қотирасан лофни ҳам!

Ғ а н и

Э, лоф эмас! Ишонавер!
Сезиб қолдим ўзим ҳам.

Миям тўла ақл экан,
Пайим тўла куч экан,
Кон эканман фазилатга,
Маҳоратга, меҳнатга!

Кулги.

Т о ш т е м и р

Аммо, лекин қойил бўлдик
Қўпчиликнинг кучига,
Сендай чайир тамбални ҳам
Йўлга солиб олди-я!

Ғ а н и

(сўзни бошқа ёққа буради)

Ҳа, айтгандай танишиб қўй,
Сарви билан Қамбаржон,
Бир-бирига ошиқ-маъшуқ!

Т у р с у н

(хурсанд)

Шундақами? Жуда соз!

Т о ш т е м и р

Бири Фарҳод, бири Ширин!

К а р о м а т

Бири булбул, бири гул!

Ғ а н и

Бири Лайли, бири Мажнун!

Қ а м б а р

Узинг Мажнун!

Ғ а н и

Биз Мажнун!

Кулги.

С а р в и

Кўп ҳам мақтаб юборманглар
Кўз-пўз тегиб юрмасин!

Т о ш т е м и р

Э, сизларга тегадиган
Кўзга тикон қадалсин!
Умрларинг узоқ бўлсин,
Бирга қўша қаринглар!

Қ а м б а р

(Турсунга)

Уйлайманки, гиналаринг...

Т у р с у н

Э, сўрама, биродар.
Уша чоқда бир аҳмоқлик
Қилиб қўйган эканман.
Ҳаммасини эсдан чиқар,
Утган ишга салавот!

Т о ш т е м и р

Бу йил кўзда жуда тўй кўп!
Ғани билан Каромат,

Сарви билан Қамбарали,
Қолаверса, мана, сиз...

Т у р с у н

(кулади)

Шоҳистахон унармикан?

Т о ш т е м и р

Нима дейсан, Шоҳиста?

Ш о ҳ и с т а

(ҳазиллашиб)

Қим билади Турсун акам
Мендан хафа... бу киши:
«Кўрмайин босган тиконни
Тортадирлар жабрини...»

Кулги.

Т у р с у н

Ҳадеб эсга сола берманг,
Уялтирманг кишини.
Мана ахир ярашдик-ку,
Энди тўйни бошлаймиз.

Шоҳиста уялади.

Ғ а н и

Ана энди шоҳи кўйлақ,
Шамшод тароқ, шол рўмол,
Олтин узук, олтин соат,
Пошнаси тор ботинка,
Упа-элик, ўсма, сурма —
Ҳаммаси ҳам сизники.

Кулги.

О ш п а з киради.

О ш п а з

Овқатларинг совиб қолди!
Ахир, юрмайсизларми!

Ш о ҳ и с т а

Кейин, хола!

С а р в и

Кейин, кейин!

Ранс, Ҳамдам, Қобил, Жамол ва бошқа
колхозчилар киради, аста-секин одам тўплана бошлайди.

К а р о м а т

Бугун ухлаш, дам олиш йўқ!
Уйин-кулги тонггача!

О в о з л а р

Тўғри! Тўғри! Уйин-кулги!
Уйин! Қўшиқ! Ашула!

Ҳ а м д а м

Хўп, бўлмаса бошланглар!

Х о р

(Терим қўшиғини ижро қилади)

Пахта терсанг, тоза тер,
Чаноғида қолмасин.

Пахта терган мардларнинг
Қўли асло толмасин.
Тўлдирайлик планни
Дўстлар кўнгли бўлсин чоғ.
Халқ олдида юзимиз
Оқ пахтадай бўлсин оқ.

Ҳ а м д а м

Қани энди, Шоҳистахон,
Турсунали, сизлардан!

Ш о ҳ и с т а

«Олтин кўл»нинг созиман, ўргилай,
Қўлдан учган ғозиман,
Бевафолик қилгунча
Ўлганимга розиман!

Ш о ҳ и с т а, К а р о м а т, С а р в и

Бевафолик қилгунча
Ўлганимга розиман.

Т у р с у н

Қуралайдир кўзингиз,
Ширин-шакар сўзингиз.
Шодлик солиб кўнглимга
Шайдо қилган ўзингиз.

Т у р с у н, Қ а м б а р, Ғ а н и

Шодлик солиб кўнглимга
Шайдо қилган ўзингиз.

Ш о ҳ и с т а

Қалдирғоч қора бўлур,
Қаноти ола бўлур.

Ёшликда берган кўнгил
Айрилмас бало бўлур.

Ш о ҳ и с т а, К а р о м а т, С а р в и

Ёшликда берган кўнгил
Айрилмас бало бўлур.

Т у р с у н

Боғим бору боғим бор,
Боғимда анорим бор.
Армони йўқ йигитман.
Лафзи ҳалол ёрим бор.

Т у р с у н, Қ а м б а р, Ғ а н и

Армони йўқ йигитман
Лафзи ҳалол ёрим бор.

Қ и з л а р

Душман дили қон бўлсин.

Й и г и т л а р

Чўллар гулистон бўлсин.

Қ и з л а р

Ёрга хиёнат қилсам,

Й и г и т л а р

Ёш умрим хазон бўлсин!

О в о з л а р

Баракалла! Яшанглари!

Йигитлар ялла бошлайди, қизлар ўйинга тушади.

Й и г и т л а р

Зулфи суманбар гулузор ўйнасин,
Ғунча даҳан, кўзи хумор ўйнасин.

Х о р

Кўзи хумор ўйнасин.

Й и г и т л а р

Бергали кўнглимга масаррат, сафо,
Жилва бирлан даврада ёр ўйнасин.

Х о р

Даврада ёр ўйнасин.

Й и г и т л а р

Ҳусни латофатга тўлиб, дилбарим,
Очилибон мисли баҳор ўйнасин.

Х о р

Мисли баҳор ўйнасин.

Ялла тугайди. Қизлар бир томонда, йигитлар бир томонда
туриб лапар бошлайдилар.

Қ и з л а р

Лапар айтиб аста-аста,
Ғанимларни қилиб хаста,
Гул терайлик даста-даста,
Сиз бир ёндин,
Биз бир ёндин.

Й и г и т л а р

Биз бир ёндин,
Сиз бир ёндин.

Яхшиларни ёр этайлик,
Ҳар ённи гулзор этайлик,
Чўлда гулшан бор этайлик,
Биз бир ёндин,
Сиз бир ёндин.

Қ и з л а р

Биз бир ёндин,
Сиз бир ёндин.
Пахтадан тоғ-тоғ этайлик,
Кўнглимизни чоғ этайлик,
Келинг, сайри боғ этайлик,
Биз бир ёндин,
Сиз бир ёндин.

Й и г и т л а р

Сиз бир ёндин.
Биз бир ёндин,
Бўлар тоғнинг баланд-пасти,
Одамзоднинг гулдир дасти,
Ишлашайлик толмай асти,

Биз бир ёндин,
Сиз бир ёндин.

Қ и з л а р

Сиз бир ёндин,
Биз бир ёндин.

Лапар тугайди, сўнг пахтага бағишланган рақс ижро этилади. Сўнг
Турсунали партияга бағишланган қўшиқни бошлайди, қолганлар унга
эргашадилар. Бу қўшиқ кучли халқ хорига айланади.

Т у р с у н

Бошладинг бизни зафарлардан зафарларга томон,
Бошимизда байроғинг ўйнар, кулар, яшнар ҳамон.
Сен туфайли наслимиз, авлодимиз мангу омон.

Х о р

Бизга сен толе қуёш! Сен билан бахтли замон.

Т у р с у н

Сен башарнинг бахти, иқболи, нажоти, шонисан,
Халқимизнинг меҳрибони, ифтихори, жонисан,
Давримизнинг ақлисан, идрокисан, виждонисан.

Х о р

Сен ўзинг толе қуёши! Сен билан хуррам замон.

П а р д а

Март, 1948 июль
1957 йиллар